

Deel 2

Ruimte en beeld

Inhoudsopgave

1. Leeswijzer	90
2. Wat is typisch Nijmeegs in de Openbare Ruimte	92
Landschappelijke Onderlegger	92
Typisch Nijmeegs in de Openbare Ruimte	94
Hoofdstructuur en Beeld Wegen	101
Hoofdstructuur en Beeld Groen	104
Hoofdstructuur Beeld en Water	108
3. Karakteristieken Openbare Ruimte Woongebieden	110
Centrum/Historisch zeer gesloten structuur	112
Historisch gesloten structuur/ 19e eeuwse gordel	116
Historische linten en kernen	120
Tuinstad wijken	126
Naoorlogse stempelwijken	130
Jaren '70 en '80 wijken	134
Jaren '90 - heden	138
Wooncomplexen in het groen	142
Villa wijken	146
Wonen in het bos	150
4. Karakteristieken Openbare Ruimte Werkgebieden	154
Kantoren	156
Instituten in het groen	160
Winkelcentra en voorzieningen	164
Stationsgebieden	168
Bedrijventerreinen	172
Industrieterreinen	176
5. Karakteristieken Openbare Ruimte Groen- en Watergebieden	180
(Dit hoofdstuk volgt bij de volgende update)	

Inhoud en doel

Deel 2 van het Handboek Inrichting openbare Ruimte is een beschrijving van de bestaande situatie van de openbare ruimte vanuit het oogpunt beeldkwaliteit en ruimtelijke samenhang. Het deel is een kennisdocument en geeft achtergrondinformatie, waardoor begrip ontstaat over de ruimtelijke aspecten en beeldaspecten van de gehele stad (hoofdstructuren). Daarna wordt ingezoomd op de verschillende typen woon-, werk-, en groengebieden.

Hoe te gebruiken?

Dit deel is bedoeld als naslagwerk en informatiebron voor eenieder die te maken heeft met fysieke maatregelen in de openbare ruimte. De beschrijvingen in dit deel vormen geen hard kader en geven nog geen richting aan te maken keuzes. Wel zorgen ze voor een betere bewustwording van de context van de inrichting; ruimtelijke aspecten en beeldkwaliteitsaspecten. Hiermee kunnen inrichtingsvoorstellen beter worden beargumenteerd. Zo kan bijvoorbeeld bewust worden afgeweken van de bestaande karakteristieken bij een bijzondere plek of juist worden aangesloten bij de bestaande karakteristieken bij kleine vervangingsmaatregelen.

De kwaliteitsbeschrijving is makkelijk toegankelijk gemaakt met kaarten, tekeningen, foto's en beknopte teksten. Waar mogelijk wordt verwezen naar de achterliggende bestaande beleidsdocumenten, visies of plannen die als bron zijn gebruikt.

Topografische kaart Nijmegen

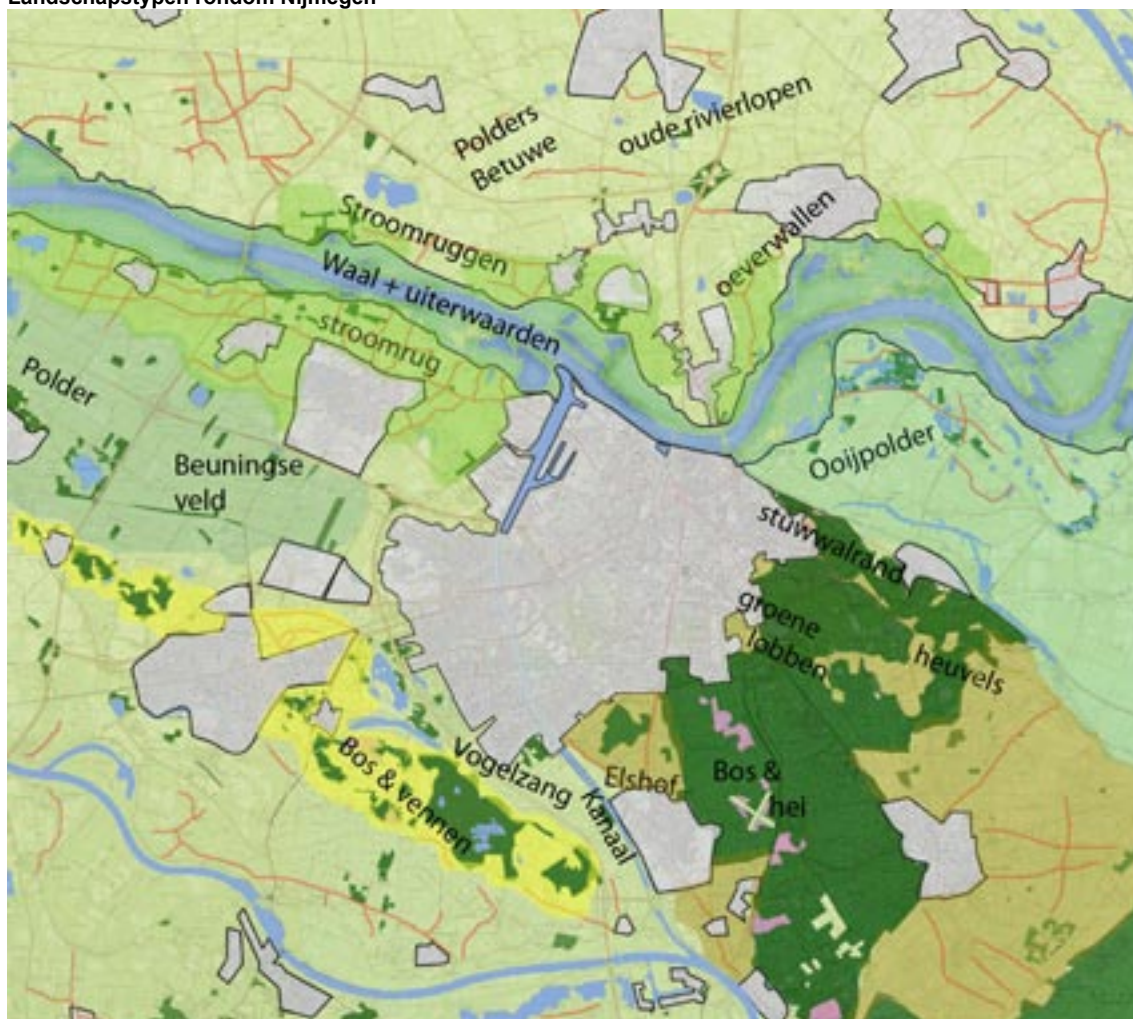
2 Wat is typisch Nijmeegs in de Openbare Ruimte

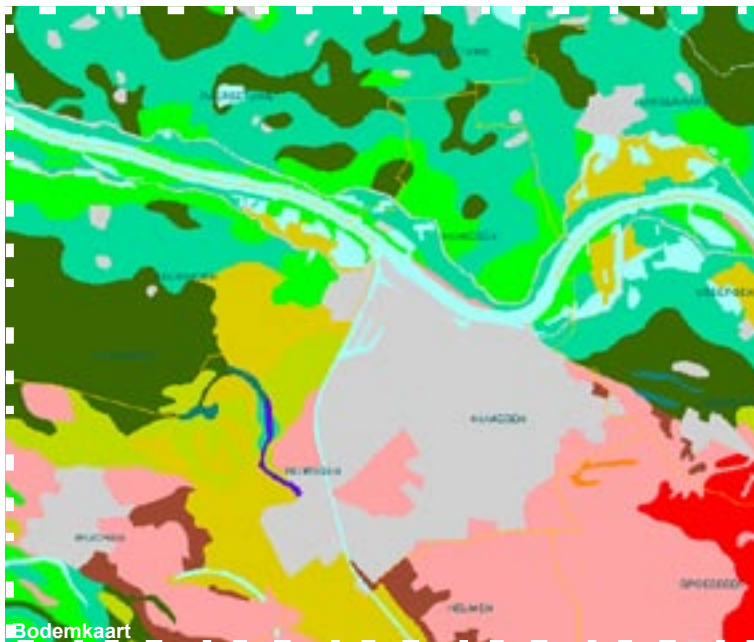
Landschappelijke onderlegger

Nijmegen heeft een heel bijzondere landschappelijke ligging. De stad ligt op de overgang van vele verschillende landschapstypen. Met centraal gelegen het laag gelegen rivierenlandschap met de rivier de Waal en haar uiterwaarden als visitekaartje van de stad. Aan de oostkant de reliëfrijke hoge gronden en heuvels van de stuwwal die met haar steilrand aan het lage polderlandschap van de Ooijpolder grenst. Een waaier van dekzand beslaat een groot deel van Nijmegen-midden en zuid tot ongeveer het Maas-waalkanaal. Ten westen van dit kanaal liggen de waterrijke stadsdelen Dukenburg en Lindenholt op de kleiige en natte rivierkomgronden met hier in de ondergrond de resten van het vroege maasgeulensysteem. Het is deze unieke ondergrond die de diverse gezichten van de stad bepalen in de openbare ruimte van Nijmegen. De afleesbaarheid van deze verschillende landschapstypen is in kleine dingen zichtbaar in het straatbeeld. Bijvoorbeeld het verschil in boomsoorten tussen oost en west (waterminnende soorten versus zand- en droogteminnende soorten), of de aanwezigheid van sloten en vijvers versus aanwezigheid van steile straten, heuvels en hellingen etc.

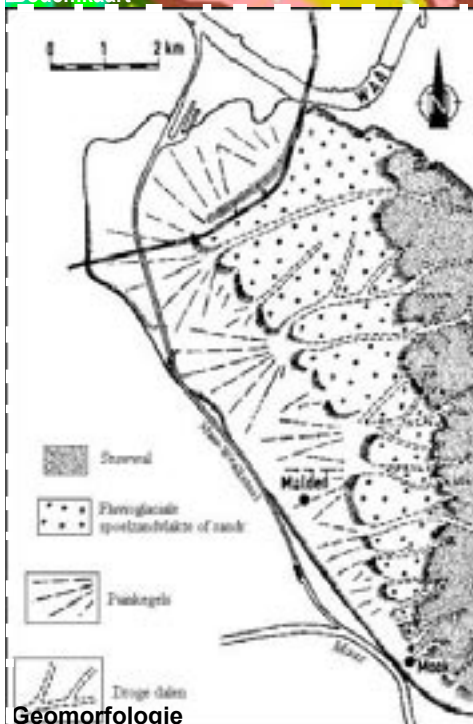
Voor vele Nijmegenaren is dit misschien een alledaags of bijna onzichtbaar gegeven, maar juist deze gegevens moeten we koesteren en zichtbaar houden en versterken in de openbare ruimte. In dit Hoofdstuk worden deze bijzondere karakteristieken kort zichtbaar gemaakt met foto's en tekeningen.

Landschapstypen rondom Nijmegen

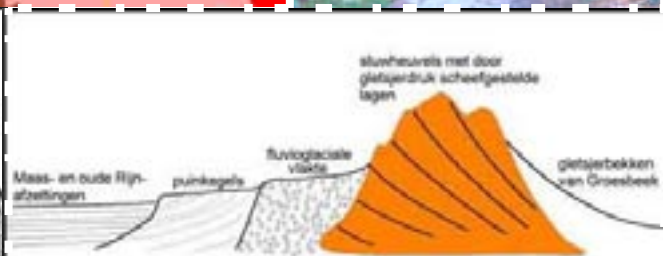

Bodemkaart

Geomorfologie

Geomorfologie

Typisch Nijmeegs in de openbare ruimte

Wat is nou typisch Nijmeegs en hoe vind je dit terug in de openbare ruimte? Deze vraag is het makkelijkst te beantwoorden door middel van beelden. Daarom geen lang verhaal maar een inspirerend beeldverhaal met steekwoorden erbij. Zo wordt in een kort overzicht duidelijk waar we als stad trots op zijn en welke sferen daarbij horen.

Zie ook: "Nijmegen in de spiegel" onderzoek naar de identiteit van de stad" pagina 17-41, Kadernota Beeldkwaliteit.

1. Centrum en 19e eeuwse schil

Mix van oude en nieuwe pleinen en bebouwing in het centrum, grote delen in binnenstad uit tijd van de wederopbouw

Singels, boomrijk, historisch, breed profiel

Historisch centrum, zeer oud stratenpatroon, doorkijkjes, pleintjes, weinig visuele obstakels, compacte bebouwing

19e Eeuwse schil, beschermd stadsbeeld, monumentale straten, rijke detaillering architectuur

2. Rivier de Waal en Waalkade

3. Stuwwal

Reliëfrijke plekken, steile straatjes, uitzicht-plekken, groot contrast met aanliggende polder en uiterwaardenlandschap

4. Bosrijke groene vingers in oost

5. Boomrijke stad

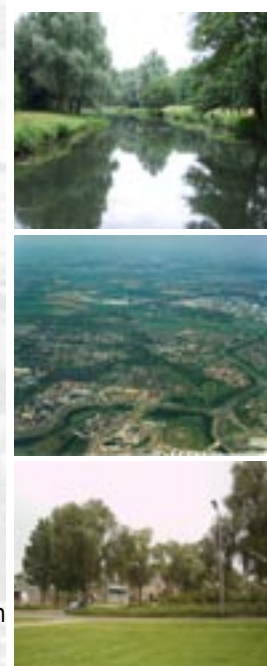
6. Historische parken landgoederen, kloostertuinen, forten, instituten in groen

7. Groen en waterrijk stadsdeel Dukenburg/Lindenholt

Zeer ruim opgezet, veel vijvers en sloten, veel groen

8. Nijmegen-Noord

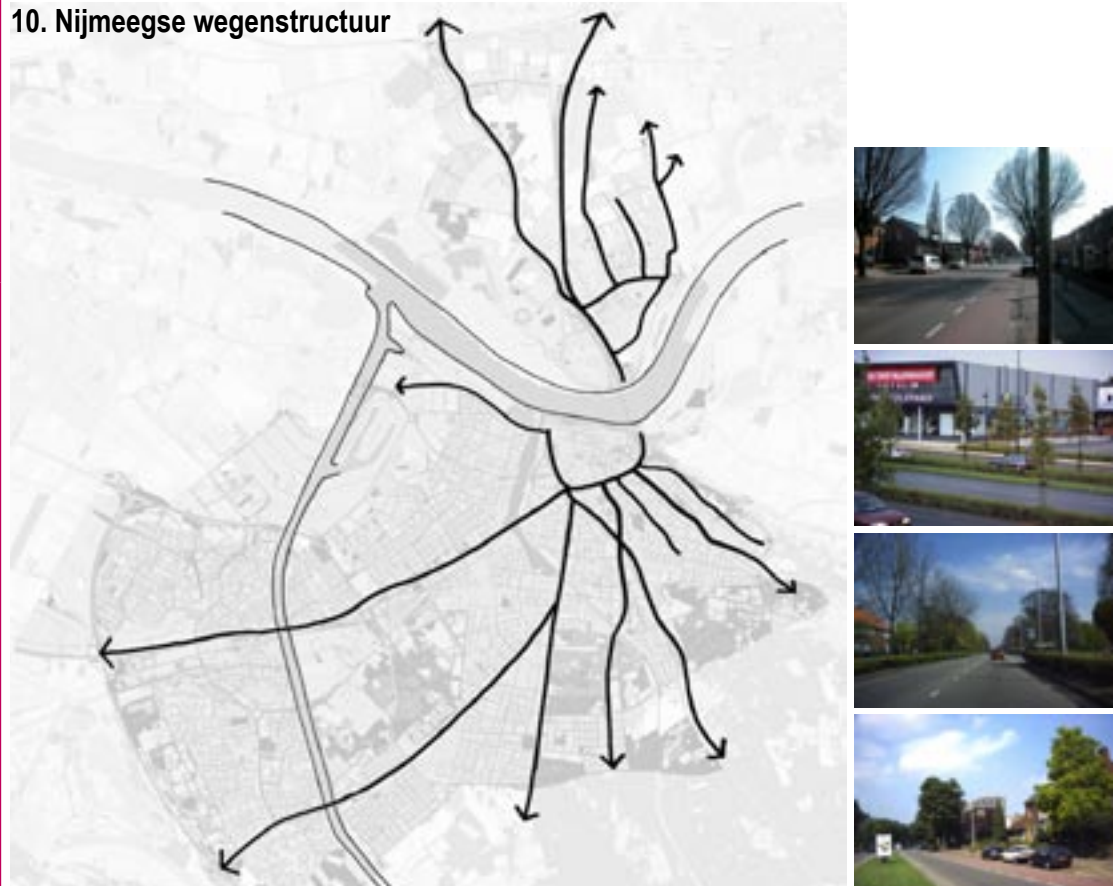
9. Historische kernen in de stad

Historische kernen en buurtschappen binnen de gemeentegrenzen, meestal opgenomen in stedelijk weefsel door sterke groei van de stad, duidelijk herkenbaar door typische structuur en bebouwing, aanwezigheid historische kern met kerk. Hees, Lent, Ressen, Hatert, Neerbosch-Dorpsstraat, Brakkestein- Heijendaalseweg/Driehuizerweg, Kinderdorp Neerbosch.

10. Nijmeegse wegenstructuur

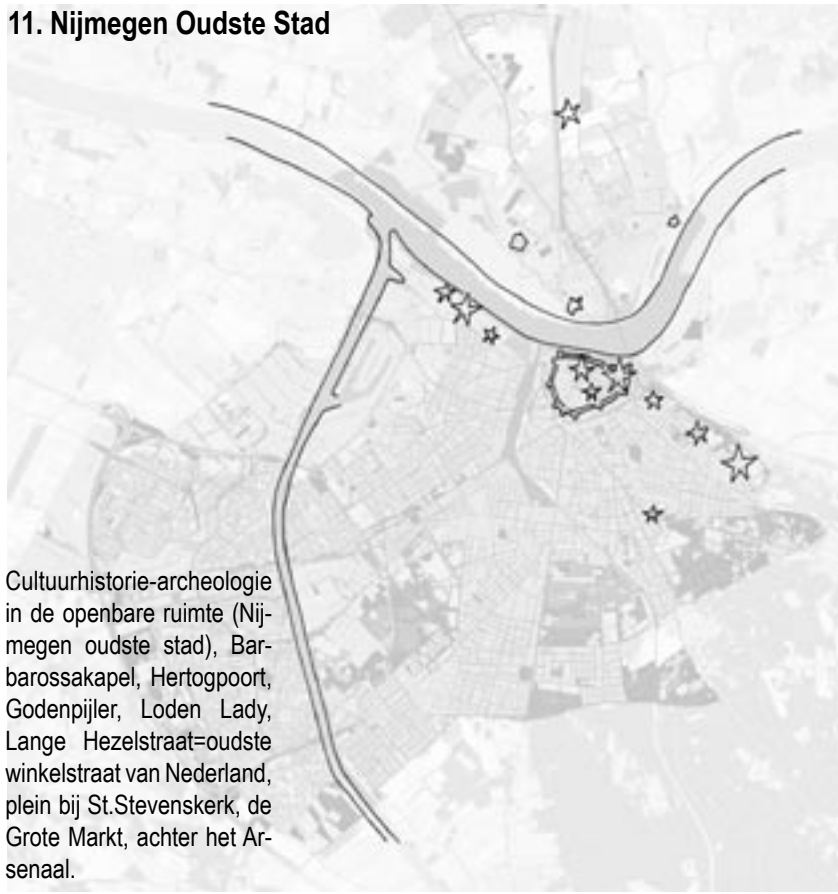

Linten/radialen, oude en nieuwe ringen en oostwest routes

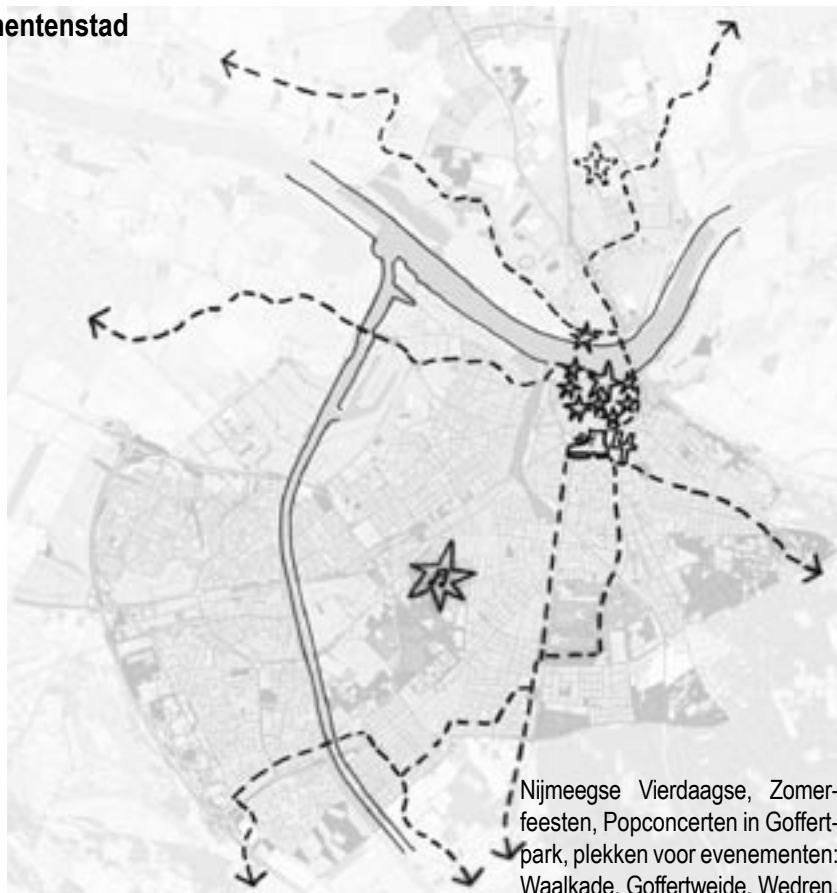

11. Nijmegen Oudste Stad

Cultuurhistorie-archeologie in de openbare ruimte (Nijmegen oudste stad), Barbaroskapel, Hertogpoort, Godenpijler, Loden Lady, Lange Hezelstraat=oudste winkelstraat van Nederland, plein bij St.Stevenskerk, de Grote Markt, achter het Arsenaal.

12. Nijmegen Evenementenstad

Nijmeegse Vierdaagse, Zomerfeesten, Popconcerten in Goffertpark, plekken voor evenementen: Waalkade, Goffertweide, Wedren.

Hoofdstructuur en beeld wegen

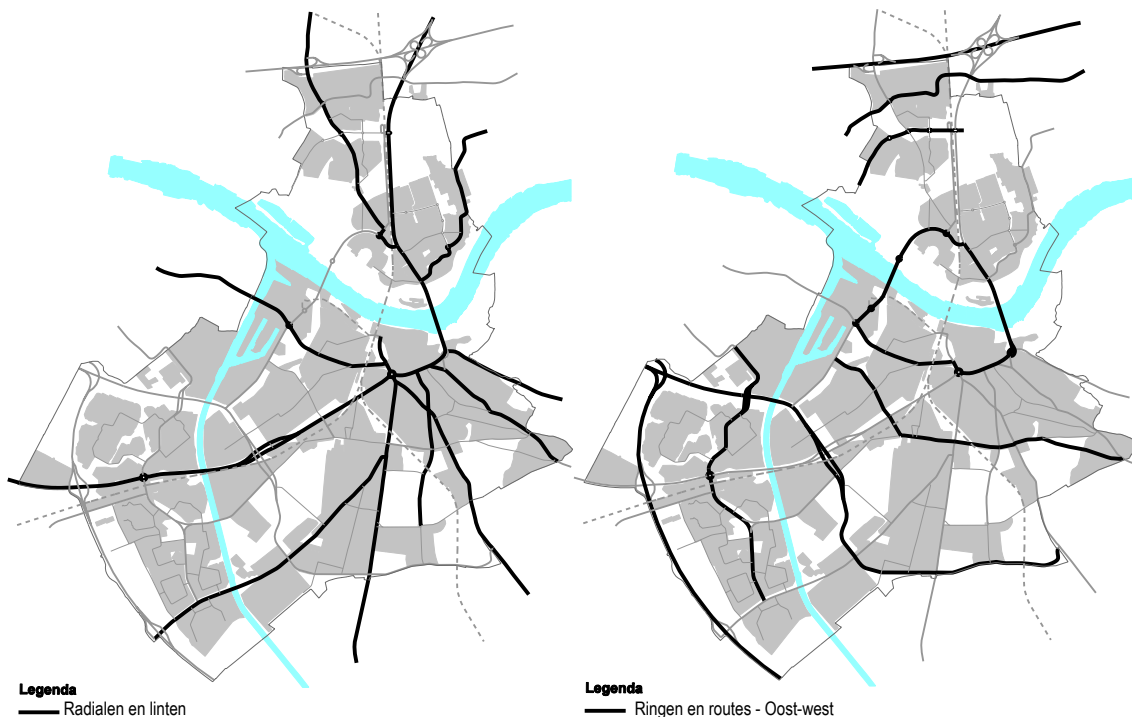
Een van de belangrijkste ruimtelijke dragers van de stad is de hoofdwegenstructuur. Deze structuur wordt in Nijmegen enerzijds bepaald door het historisch bepaalde patroon van radialen en linten die samenkomen bij de singels rond het stadscentrum. Anderzijds is er een patroon dwars daarop van ringen en oostwest routes die de dwarsverbindingen vormen en de wijken met elkaar verbinden. Daarnaast vormen verkeersknopen en grote kunstwerken (bruggen) ook beeldbepalende onderdelen van het verkeersnetwerk.

Radialen en linten

De hoofdwegenstructuur van Nijmegen neemt door de ring rondom het historische centrum, de Singels een belangrijke plaats in. Deze monumentale brede verkeersring bestaat uit veelal brede boomrijke profielen met brede wegen en/of ventwegen en monumentale bebouwing. De Singels waren onderdeel van het plan van Brouwer: een plan voor het slechten van de stadsomwalling en een eerste stadsuitleg: de 19e eeuwse schil. Het karakteristieke Keizer Karelplein en het Keizer Traianusplein (niet in zijn huidige vorm!) zijn onderdelen van dit plan.

Alle hoofdwegen uit het zuiden zijn radialen die leiden naar “verzamelring” de Singels. Deze hoofdwegen, veelal noord-zuid lopende radialen zijn vaak al eeuwenoude landwegen die naar de voormalige stadspoorten liepen vanuit de omliggende dorpen en buurtschappen. Deze voormalige landwegen vormen nu samen met de Singels de hoofdwegenstructuur van Nijmegen. De singels rond het centrum functioneren als een verzamelring met als centraal punt het Keizer Karelplein. Deze singels vormen weer de toegang tot de oversteek over de Waal, de Waalbrug. Deze brug werd in de jaren '30 gerealiseerd en vormde een zeer belangrijke verbinding met het gebied ten noorden van Nijmegen.

In Nijmegen-Noord is de Prins Mauritssingel, de oude A325, de verzamelweg om de rivier te passeren. Voor het langzame verkeer is daar in 2004 een extra oeververbinding bijgekomen, de fietsbrug ‘De Snelbinder’, opgehangen aan de spoorbrug aan de westzijde van het centrum. De Prins Mauritssingel zal bij het gereedkomen van de nieuwe Stadsbrug in het westen van Nijmegen meer status en een ander karakter krijgen: in plaats van uitvalsweg wordt het een nieuwe stadsweg. Verder zijn er in Nijmegen-Noord nog een aantal doorgaande routes en oude landwegen die ook beeldbepalend zijn, zoals de Griftdijk.

Ringen en oost-west routes

Naast de radiale structuur zijn er een aantal belangrijke oost-west routes aan te wijzen. Dit zijn veel gebruikte routes met ieder een eigen karakter die vaak verschillende type gebieden en ook landschappen doorsnijden. Gaande over de ringen ontvouwd zich de specifieke ligging van Nijmegen. Maar niet alleen het landschap, ook de groene enclaves in de stad worden aaneengeregen. Zo verbindt de singel het Kronenburgerpark met het Valkhof/Hunnerpark. De andere ringen verbinden Park West, Florapark, Goffert, Heyendaal, Brakkenstein, Marienboom, Kops Plateau, Ooijpolder en de groengebieden in Nijmegen-Noord. Een nieuwe belangrijke verbinding zal ontstaan als de nieuwe stadsbrug wordt gerealiseerd. Deze ring wordt er een met een oud en nieuw gezicht: enerzijds bestaat deze ring deels uit Singels en oude Waalbrug en anderzijds uit de nieuwe Energieweg, weg langs Citadel en de Nieuwe Stadsbrug.

Verkeersknopen

Naast een aantal beeldbepalende lijnen zijn er ook verkeers- en vervoersknopen aan te wijzen die beeldbepalend zijn voor de stad. Deze plekken zijn naast dynamische plekken voor verkeer en vervoer vaak ook plekken waar veel andere activiteiten zijn geconcentreerd: veel voorzieningen en bijzondere architectuur en bijzondere inrichting van de openbare ruimte. De grote beeldbepalende bestaande knooppunten zijn oa. het Keizer Karelplein, Keizer Traianusplein, stationsomgeving centraal station. De toekomstig te ontwikkelen beeldbepalende knooppunten zijn oa. nieuwe stationsomgeving Winkelsteeg/Goffert, knoop Ressen en Lent, aansluitpunten van de nieuwe stadsbrug. (zie ook Actualisatie Kansenboek 2007)

Beeldbepalende verkeerskundige kunstwerken

In de stad bevinden zich ook een aantal grote barrières voor het verkeer. De spoorlijnen en het Maas Waalkanaal. Het zijn juist de hoofdwegen waar zich de bruggen en tunnels bevinden om deze barrières te passeren. Met deze kunstwerken liggen ook de routes door de stad vast in het patroon van de radialen. Ook het langzame verkeer door de stad naar en van het centrum is gebonden aan deze routes.

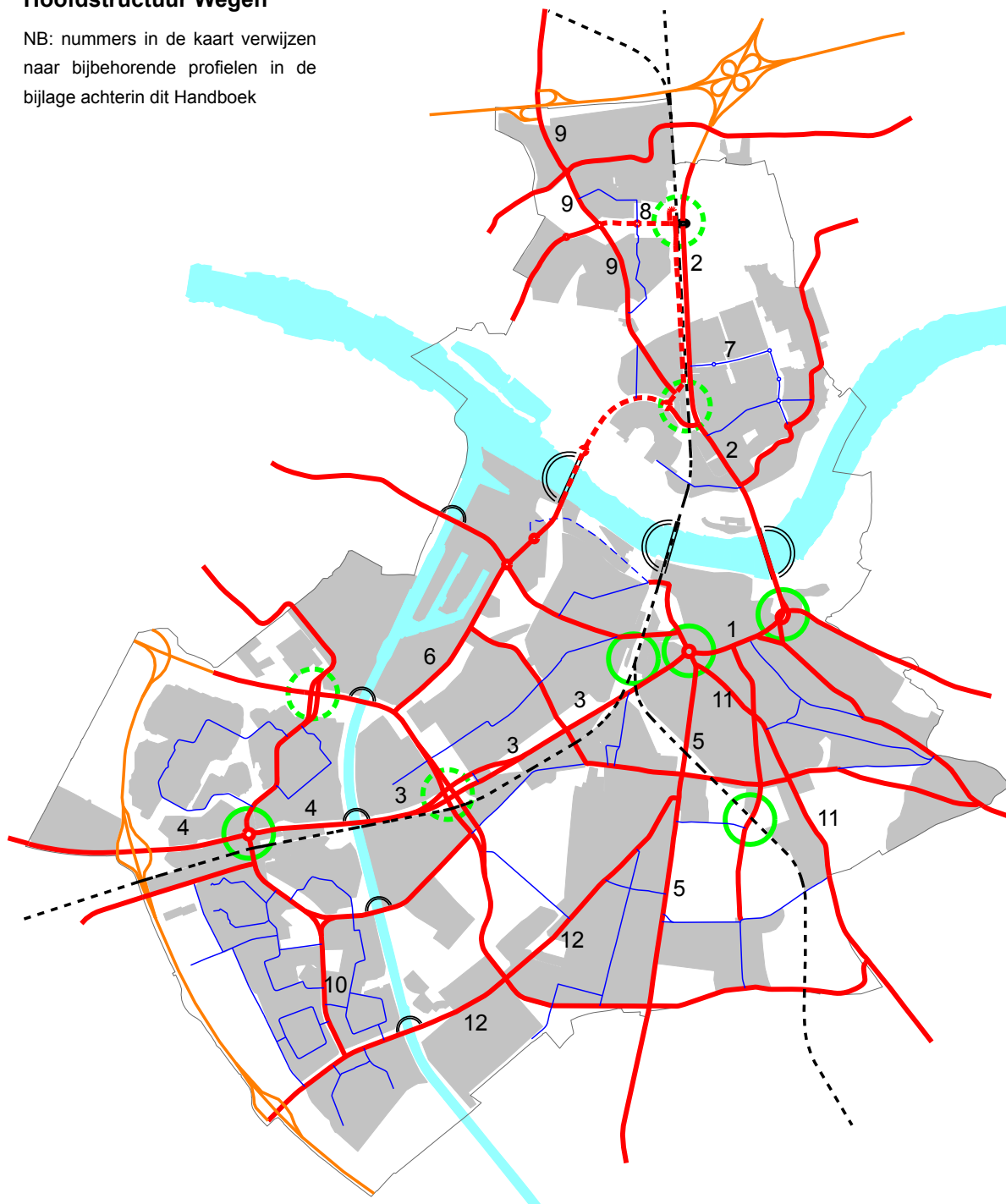
Met de komst van de nieuwe stadsbrug, die in het verlengde van de Energieweg komt te liggen en zal aansluiten op Prins Mauritssingel, krijgt de stad een tweede oeververbinding. Hiermee zal de verkeersdruk op de bestaande brug, de radialen en de ring rond het centrum afnemen. De verkeerskundig grote kunstwerken zijn naast functionele verbindingen en technische hoogstandjes ook beeldbepalende elementen voor de stad. Denk maar aan de huidige Waalbrug, een rijksmonument mede vanwege het ontwerp.

Keizer Karelplein

Hoofdstructuur Wegen

NB: nummers in de kaart verwijzen naar bijbehorende profielen in de bijlage achterin dit Handboek

Legenda

— Beeldbepalende hoofdontsluiting	(- - - = nog te realiseren)
— Beeldbepalende secundaire ontsluiting	(- - - = nog te realiseren)
- - - Spoorlijn	
Beeldbepalende brug / kunstwerk	Beeldbepalende verkeersknopen
— Stroomweg / snelweg	Toekomstige beeldbepalende verkeersknopen

Hoofdstructuur en beeld groen

Nijmegen heeft veel groen en staat bekend als een groene stad. Dit imago willen we graag zo houden. We hebben veel verschillende typen groen. De kaart hiernaast geeft een totaaloverzicht van alle grotere groene gebieden in de stad zowel in particulier als openbaar bezit. Voor het groene beeld van de openbare ruimte zijn ook privé-tuinen en particulier grondbezit zoals landgoederen en instituten van groot belang.

Naast de grote groene gebieden en parken is er ook een netwerk van groene lijnen en punten te onderscheiden; die wordt gevormd door de vele bomen in lanen, rijen, groepen en solitair. De impact van bomen op de sfeer en beeld in de openbare ruimte is groot. Bomenrijen zorgen voor samenhang in het straatbeeld. Zelfs als de bebouwing langs een weg zeer verschillend of rommelig is van karakter zorgt een volwassen bomenrij voor een continu en rustig beeld. Bomen maken een plek bijzonder; vaak bepalen enkele bomen of een mooie solitair sterk de sfeer van een plek of straat. Bomenlanen vormen belangrijke structuren voor de stad, en onderstrepen vaak ook het karakter van een weg in de stedelijke structuur (belangrijkere doorgaande wegen hebben vaak tweezijdige bomenlaan). Bomen zijn soms ook het enige groen in een stenige en stedelijke omgeving. We moeten daarom zorgvuldig en met respect omgaan met deze trage groeiers. Hiervoor is onlangs het Handboek Stadsbomen opgesteld, met hierin aangewezen de Hoofdboomstructuur (zie afbeelding en Hoofdstuk 7, Deel 1).

Met de klok mee; Grens Louiseweg, voormalige camping Kwakkenberg, Hunnerpark, Orchidee in Park Staddijk en Laan Ubbergseveldweg.

Hoofdstructuur Groen

Legenda

	Stadsparken en stadsgroen		Overige groenelementen (o.a. forten)
	Sportparken		Overige groene lijnen (o.a. dijken)
	Begraafplaatsen		Landgoederen + Laanstructuur Landgoed
	Kloostertuinen		Landschappelijk groen (bos, weiland, ruigte, natuur)
	Complexen/ gebouwen/ wonen in het groen		Toekomstig groen
	Wijkgroen		

NB: De hoofdgroenstructuur uit De Groene Draad (zie hoofdstuk 7, Deel 1) is opgenomen in deze kaart.

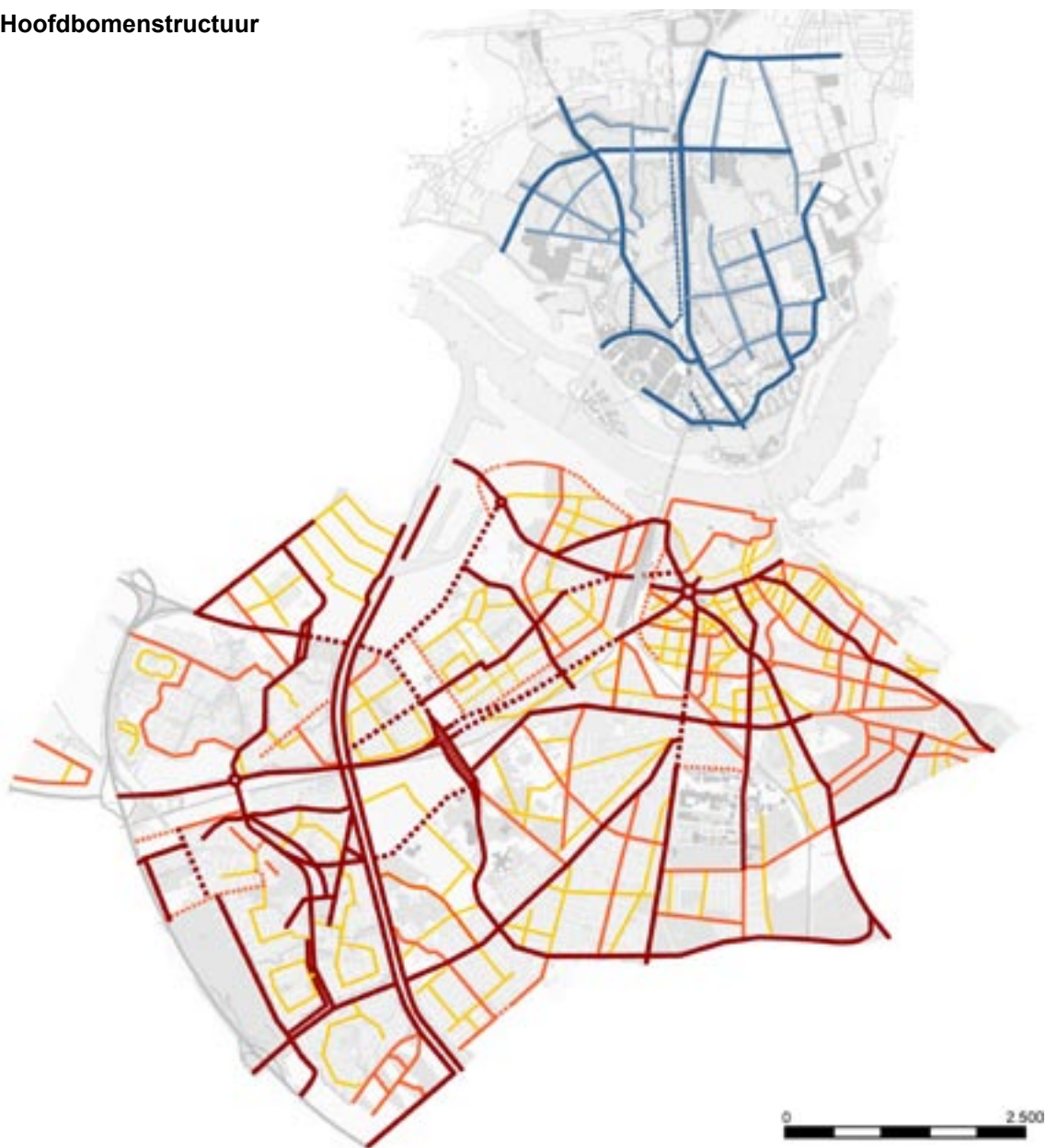
Hieronder volgt een niet uitputtelijke lijst van beeldbepalende en typisch Nijmeegse groengebieden. De specifieke kenmerken en karakteristieken van het groen worden verder uitgewerkt in Hoofdstuk 5 en zijn beschikbaar in de volgende update.

Karakteristiek zijn:

- De grote groene enclaves: Parken, historische parken o.a. Kronenburgpark, nieuwe parken o.a. Staddijk, Park West, grote particuliere groengebieden (universiteit, instituten, kloosters, restanten van landgoederen). Veel particulier groen is een restant van oude landgoederen of kloostertuinen (waren er 17).
- Het landschap dat tot bijna aan de rand van het centrum doorloopt (Ooijpolder, en Stuwwal).
- De rivier met uiterwaarden die door de stad loopt.
- Het aanwezige reliëf, de overgangen tussen hoog en laag - enerzijds stuwwal, bosgebieden, hoog en droog en aan de andere zijde het rivierenlandschap, laaggelegen en waterrijk (Dukenburg, Lindenholt en Nijmegen-Noord). Dit landschap is afleesbaar in de groenstructuur van de stad.
- Bosgebieden aan de oostzijde van de stad die diep de stad indringen (oude landgoedzone).
- De boomrijke radialen lopend vanuit het omliggende landschap tot aan het centrum.
- De boomrijke ringen waar de overgang in het landschap soms merkbaar is aan de aanwezige beplanting (Neerboscheweg, Weg door Jonkerbos, Grootstalselaan en verder).
- De aanwezigheid van historische laanstructuren en bomenrijen.
- De diversiteit in verschijningsvormen van groen: statige lanen en singels (centrum) brede wegen met natuurlijk ogende bermen (Dukenburg en Lindenholt) cultureel groen (historische parken) en natuurlijke gebieden (Staddijk, middengebied Lindenholt).
- De diversiteit in natuurwaarden - van droge bossen tot aan natuurvriendelijke oevers en moerasgebieden (bv. natuurgebied Staddijk).
- De grote tevredenheid over het groen in Nijmegen bij de bewoners, hoge waardering en betrokkenheid (veel milieuorganisaties die actief zijn).

Deze beeldbepalende en karakteristieke groengebieden moeten we koesteren. De bestuurlijk vastgestelde ambities ten aanzien van groen zijn vastgelegd in het beleidsplan De Groene Draad (2007). Naast algemene uitgangspunten wordt hierin per stadsdeel ingegaan op de kwaliteiten en de kansen van het groen (zie ook hoofdstuk 7, Deel 1).

Hoofdbomenstructuur

Legenda

- Primaire hoofdbomenstructuur
- Primaire hoofdbomenstructuur (ambitie)
- Secundaire hoofdbomenstructuur
- Secundaire hoofdbomenstructuur (ambitie)
- Bomenstructuur wijkniveau
- Bomenstructuur wijkniveau (ambitie)
- Bomenstructuur Waalsprong
 - Primair
 - Secundair
 - Wijkniveau

Bron: Handboek Stadsbomen 2009

Hoofdstructuur en beeld water

In Nijmegen is een grove tweedeling te herkennen als het gaat om water. Deze tweedeling heeft haar basis in de landschappelijke ondergrond van de stad. Het oostelijk en middendeel op de stuwwal en hoge zandgronden zijn hoog en droog. Hier infiltreert het water snel de grond in. Typisch is hier dat er geen water in de openbare ruimte zichtbaar is! Geen greppels of slootjes, het grondwater zit diep. Het westelijk deel van de stad is laag gelegen en is daarmee ook duidelijk waterrijk. de bodem is vaak kleiige en heeft hoge grondwaterstanden en soms zelfs kwel (van het kanaal). Het water, in de vorm van vele kleine en grote watergangen en vijverpartijen, is zeer karakteristiek voor het beeld van de openbare ruimte van de stadsdelen Dukenburg en Lindenholt. De vijverpartijen worden nu stuk voor stuk aangepakt en dit levert vaak erg mooie oplossingen op.

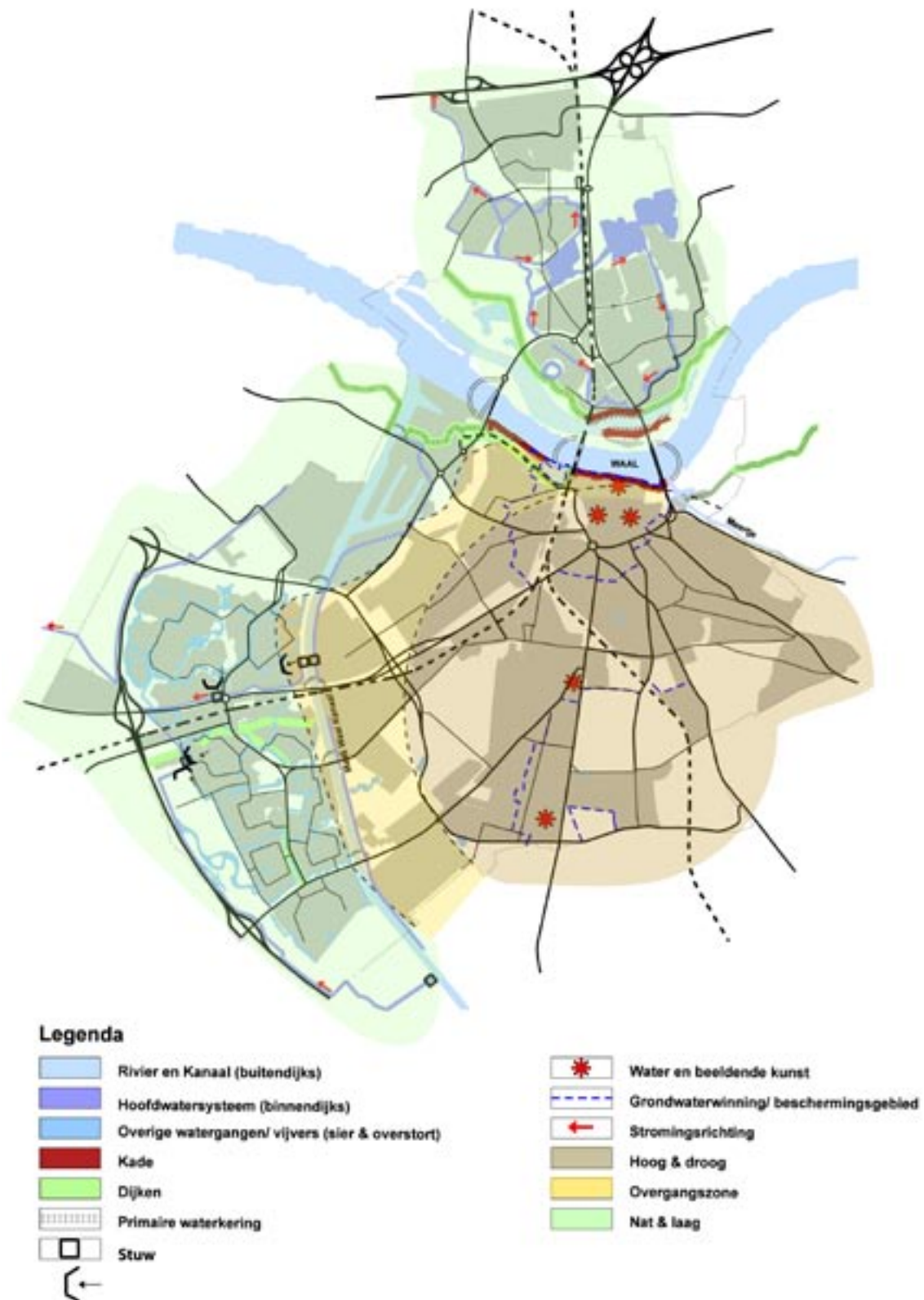
Ten noorden van de Waal is de stad ook waterrijk, dit stadsdeel ligt in het gebied van de oude kleiige rivierkommen. In de plannen van Nijmegen-Noord vormt het nieuw te realiseren watersysteem een belangrijk onderdeel met hierin centraal gelegen de landschapszone: een plasseengebied met vele natuurlijke oevers, recreatiestranden en meer stenige kades. In de woongebieden wordt het water uitgevoerd middels brede singels aan de randen en groene wadi's in de wijken. Het watersysteem van Nijmegen-Noord watert af naar de Linge.

Twee grote waterstructuren zijn zeer beeldbepalend in de stad: De Waal en het Maas-Waalkanaal. Natuurlijk is de rivier de Waal met haar uiterwaarden en dijken en kades zeer kenmerkend voor Nijmegen; ook voor de sfeer en beleving van de openbare ruimte van Nijmegen. Nijmegen presenteert zich graag als "Stad aan de Rivier" en dit streven kan juist in de inrichting van de openbare ruimte worden waargemaakt. "Nijmegen omarmt de Waal", herinrichting Waalkade, nieuwe projecten aan Nijmegen-Noordzijde (dijkteruglegging) en het grootse nieuwe project Waalfront. In al deze plannen speelt de verbinding met het water een grote rol in het ontwerp. Het Maas-Waal Kanaal is een andere grote waterstructuur van Noord naar Zuid. In 2006 is de Visie Kanaalzone afgerond waarin de uitwerking van ideeën voor de openbare ruimte centraal staan en cruciaal zijn om het kanaal en de omliggende wijken meer met elkaar te verbinden.

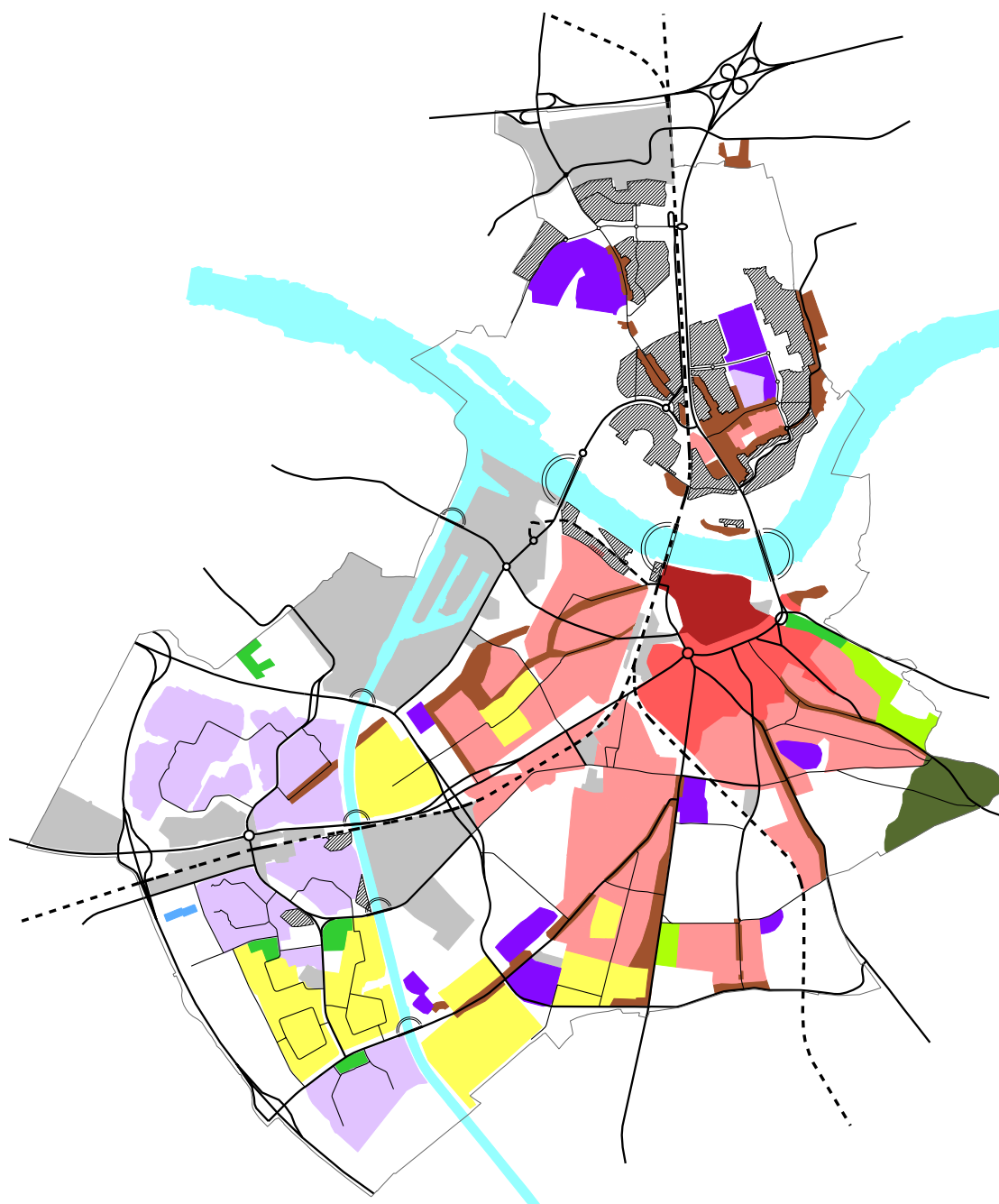
Rechtsboven Wadi in Groot Oosterhout,
Rechtsonder vijver in Lindenholt, Midden waterspuiters op het Koningsplein, Links afkoppelen regenwater

Hoofdstructuur Water

3 Karakteristieken Openbare Ruimte Woongebieden

Legenda

	Historisch zeer gesloten structuur		Jaren '90-heden
	Historisch gesloten structuur/ 19e eeuwse gordel		Wooncomplexen in het groen
	Historische linten en kernen		Villawijken
	Tuinstad		Wonen in het bos
	Stempelwijken naoorlogs		Overlig
	Jaren '70-'80		Toekomstig wonen

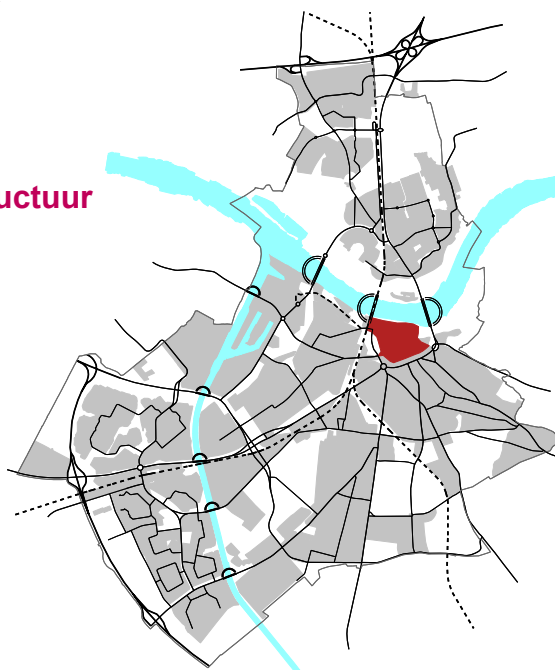
In dit hoofdstuk worden de karakteristieken van de openbare ruimte in de verschillende typen woongebieden in de stad beschreven. Dit hoofdstuk is een kennisdocument en geeft achtergrondinformatie, waardoor begrip ontstaat over de ruimtelijke aspecten en beeldaspecten van de woongebieden. Deze beschrijvingen sluiten aan op de beschrijvingen en kaarten zoals deze zijn te vinden in de Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit (2004). Ze gaan echter dieper in op de specifieke beeldkwaliteitsaspecten die te maken hebben met de inrichting van de openbare ruimte terwijl de uitwerkingsnota zich meer toespitst op de gebouwde omgeving. Naast de Nota Beeldkwaliteit bestaan er ook diverse Beeldkwaliteitplannen voor specifieke gebieden die in ontwikkeling zijn of ontwikkeld gaan worden die kunnen worden geraadpleegd (bv. Beeldkwaliteitplan Plein '44, Beeldkwaliteitplan Hessenberg, Beeldkwaliteitplan Groot Oosterhout).

Er is gekozen voor een eenvoudige en beeldende opzet om snel inzicht te bieden in de aspecten beeldkwaliteit voor de openbare ruimte. Voor specifieke informatie per gebied of straat of advies bij het vertalen van de karakteristieken naar een nieuwe opgave in de openbare ruimte is het echter altijd raadzaam om contact op te nemen met bureau Stedenbouw en Architectuur. (tel. 024-3292478)

Hoe te gebruiken?

Dit hoofdstuk is bedoeld als naslagwerk en informatiebron voor eenieder die te maken heeft met fysieke maatregelen in de openbare ruimte. De beschrijvingen in dit deel vormen geen hard kader en geven nog geen richting aan te maken keuzes. Wel zorgen ze voor een betere bewustwording van de context van de inrichting; ruimtelijke aspecten en beeldkwaliteitsaspecten. Hiermee kunnen inrichtingsvoorstellen beter worden beargumenteerd. Zo kan bijvoorbeeld bewust worden afgeweken van de bestaande karakteristieken bij een bijzondere plek of juist worden aangesloten bij de bestaande karakteristieken bij kleine vervangingsmaatregelen.

Centrum/Historisch zeer gesloten structuur

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

De ruimtelijke structuur van de binnenstad is gevormd door de geschiedenis. De binnenstad die we anno 2008 aantreffen is een optelsom van de verschillende opeenvolgende periodes, historische lagen. De huidige ruimtelijke structuur kent nog duidelijk de kenmerken van de middeleeuwse stad. De twee van oudsher belangrijke lijnen/assen zijn de noord-zuid as en de oost-west as.

De noord-zuid as wordt ook wel de hartlijn genoemd, loopt vanaf het Keizer Karelplein via de Bisschop Hamerstraat, Molenstraat, Broerstraat en Grotestraat tot aan de Waal. Later is daar met de komst van het station de Van Schaek Mathonsingel aan toegevoegd. De oost-west as loopt vanaf het Keizer Traianusplein via de St. Jorisstraat, Kelfkensbos, Burchtstraat, Stikke Hezelstraat en Lange Hezelstraat tot aan de Hezelpoort. Deze twee hoofdassen verdelen de binnenstad in vier kwadranten. Ieder kwadrant wordt afzonderlijk ontsloten. Onderling worden de kwadranten verbonden door de ringstraten. Er zijn geen voortuinen.

De oost-west as verdeelt de binnenstad in twee delen: de benedenstad en de bovenstad. Op het kruispunt van de twee assen ligt de Grote Markt. In de westelijke benedenstad is het stratenpatroon vanaf de middeleeuwen loodrecht op de rivier komen te liggen. In de oostelijke Benedenstad treffen we meer gebogen lijnen aan. De Benedenstad kent nog het oorspronkelijke stratenpatroon. Ook in de bovenstad is nog een aantal gebogen straten herkenbaar. De Walstraten liggen op de hoogte van de tweede omwalling.

In 1876 kreeg de stad toestemming van het Rijk om de wallen te slechten. Uit die tijd stamt het plan van de 19e eeuwse stadsuitleg. De bestaande In de Betouwstraat, Van Welderenstraat, Van Broekhuizenstraat en Gerard Noodstraat vormden de eerste gebogen schil rondom het stadscentrum. Deze eerste straten van de 19e eeuwse uitleg liggen tussen de singels en de middeleeuwse stad. In dit handboek vallen ze binnen het hier aangewezen centrumgebied.

Later zijn de statige singels aangelegd (zie uitwerking 19e eeuwse gordel, pag 88). De toen bestaande stedenbouwkundige structuur is tot de oorlogsjaren onveranderd in stand gebleven.

Een groot deel van de bovenstad is aan het eind van de tweede wereldoorlog door het vergissingsbombardement verwoest. Na de oorlog is er hard gewerkt aan de wederopbouw. Volgens het zgn. Wederopbouwplan is een nieuwe structuur in het centrum van Nijmegen aangebracht. De van oudsher gebogen lijnen werden vervangen door een rechthoekig patroon van straten, pleinen en ontsluitingshoven. Enerzijds was het wederopbouwplan gebaseerd op nieuwe inzichten, anderzijds borduurde het voort op de bestaande stedenbouwkundige structuur. Voorbeelden van de nieuwe structuur zijn o.a. Plein 1944 e.o. Augustijnenstraat en Marienburg e.o. Voorbeelden van aansluiten op de bestaande structuur en rooilijnen zijn Broerstraat, Bloemerstraat, Ziekerstraat en Hertogstraat. De bebouwing uit de Wederopbouwperiode bestaat uit winkels of andere functies op de begane grond met wonen daarboven.

Nagenoeg de hele binnenstad bestaat uit bebouwing van 3 tot 4 bouwlagen, een enkele maal 5

bouwlagen. In de historische binnenstad veelal afgedekt met schuine daken en in het Wederopbouwgebied met platte daken. Slechts op een aantal plekken treffen we in ruimtelijk/functionele zin accenten aan, bijzondere bebouwing met een sterk afwijkende hoogte. Voorbeelden zijn de St. Stevenskerk, Molenstraatkerk en kantoorbebouwing Marienburg.

Deelgebieden

De binnenstad is in ruimtelijke zin in drie deelgebieden te onderscheiden: de benedenstad, het wederopbouwgebied en de 19e eeuwse schil. De parken en het stationsgebied kunnen door hun eigen uitstraling apart worden genoemd.

In functionele zin kunnen de volgende gebieden onderscheiden worden: winkelgebied, kantoreng gebied, woongebied, horeca-accents gebieden, cultuurconcentraties en concentratie van maatschappelijke voorzieningen.

De openbare ruimte

De openbare ruimte wordt gevormd door de bebouwing eromheen. De inrichting van de openbare ruimte is afhankelijk van de functie; een voetgangersstraat is anders ingericht dan een straat waar de auto wel is toegestaan. De binnenstad van Nijmegen is voor een groot deel volgens een bepaalde systematiek ingericht. Dit komt voor een groot deel voort uit het Plan centrum 2000, een innoverend scenario voor de binnenstad met hoge ambities. Dit plan is inmiddels vrijwel geheel uitgevoerd en daarmee zijn grote delen van de binnenstad opnieuw heringericht. De voetgangersgebieden zijn bestraat met een gladde rode klinker, de straatverlichting hangt consequent boven de straat in plaats van op palen. De pleinen zijn afwijkend bestraat met natuursteen, en de straten waar de auto kan rijden zijn ook op een eigen wijze ingericht. Door deze aanpak is er samenhang ontstaan in de openbare ruimte.

Stedenbouwkundige structuur

- **Middeleeuwse stad**, het assenkruis die de binnenstad in 4 kwadranten verdeelt, rechte lijnen tussen Hezelstraat en de Waal, gebogen lijnen die te maken hebben met de oorspronkelijke ligging van de stadsmuren.
- **19e Eeuwse schil**, na slechten van de stadsmuren werd een patroon van lange gebogen wegen met korte verbindingswegen rondom het centrum aangelegd, lopend van Kronenburgerpark tot aan het Valkhof. De zogenoemde ringstraten zoals Van Welderenstraat en In de Betouwstraat.
- **Wederopbouw van de stad**, lineaire structuur van brede wegen en pleinen en binnenhoven ter bevoorrading van de winkels. Sobere uitstraling van de bebouwing, overwegend 3 tot 4

Het stratenpatroon van de binnenstad.

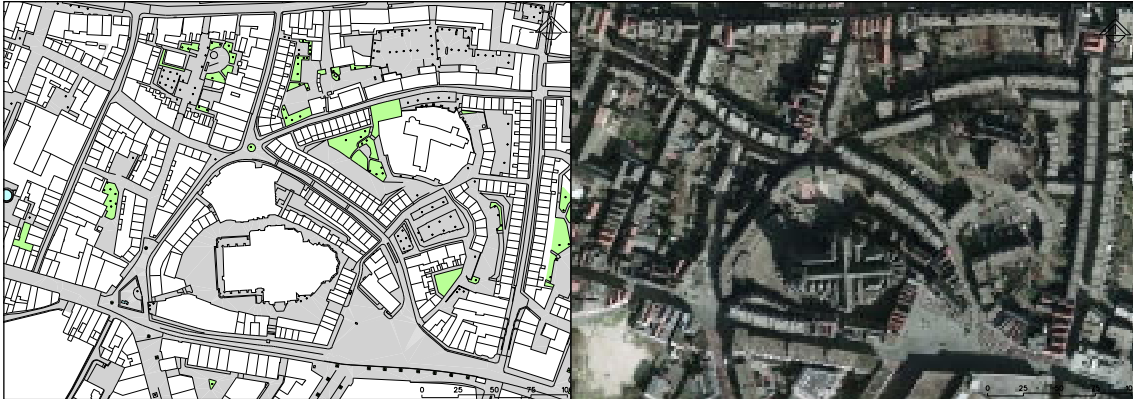

Deelgebieden in de binnenstad.

Pleinen en parken in de binnenstad.

bouwlagen plat afgedekt. Winkels op begane grond en wonen erboven.

- **Deelgebieden**, in ruimtelijke zin de Benedenstad, de Wederopbouwstad en de 19e eeuwse Schil. In functionele zin het winkelcentrum, de horecaconcentraties, het woongebied en het culturele en maatschappelijke kwartier.

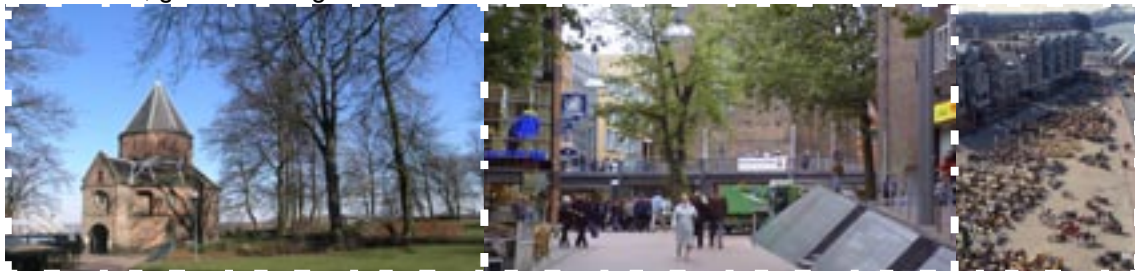
Architectuur

- **Diversiteit**, van historische bebouwing via de wederopbouwarchitectuur tot eigentijdse invullingen. Met of zonder kap, met enkele hoogteaccenten (kerkgebouwen, woon- en kantoorstorens)
- **Ritme en geleding**, er is vaak sprake van zelfstandige panden met een bepaalde korrelgrootte naast elkaar.
- **Individualiteit versus totaalbeeld**, ieder gebouw is als het ware een compositie op zich zelf maar vormt wel een onderdeel van een groter geheel, een grotere compositie van het stadsbeeld.
- **Reclamevoering**, diversiteit aan reclame-uitingen bij winkels, soms gestructureerd (Marikenstraat), vaak rommelig (Broerstraat).

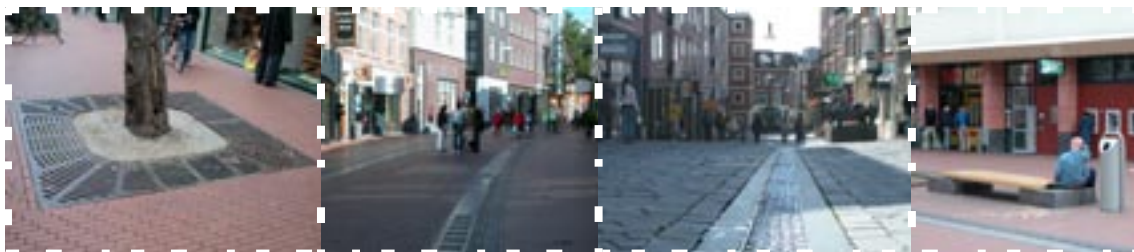
Ruimten en plekken

- **Binnenstadsparken** in Engelse landschapsstijl (Kronenburgpark, Hunnerpark, Valkhof).
- Monumentale brede en groene **singelstructuur** met Keizer Karelplein en Traianusplein.
- **Mooie straten**, aantal zeer herkenbare doorlopende routes, maar ook kleine intieme straatjes.
- Diverse grote en kleine **pleinen** vormen plezierige en levendige ruimtes.
- **Deelgebieden**: Benedenstad, Wederopbouwgebied en 19e eeuwse schil met elk eigen karakter.
- **Waalkade**, grootse stenige lineaire ruimte aan de rivier de Waal met diverse kade-niveaus.

Materialen/Inrichtingselementen

- Streven naar een **standaardisatie van bestrating, verlichting en het meubilair** voor de verschillende deelgebieden en de parken.
- Benedenstad: thema “middeleeuws”, veel kinderkopjes, intiem karakter door oorspronkelijke en onregelmatige stratenpatroon en geen voortuinen.
- Wederopbouwgebied en 19e eeuwse schil: thema “modern-naturel”, materialen en kleuren die modern zijn maar voortkomen uit jarenlange traditie. Baksteen, natuursteen, hout en staal. Deze inrichting past bij het dynamische karakter van het winkelgebied en bij de verfijnde architectuur van de 19e eeuwse bebouwing.
- Voor de **pleinen** kunnen **afwijkende materialen** gebruikt worden (evt. in combinatie met standaardmaterialen).
- **Voetgangersgebied/winkelhart in één materiaalsoort**: rode gebakken klinker.
- **Bijzondere plekken afwijkende materialen** (vaak natuursteen).

Aandachtspunten

- **Verrommeling binnenstad**; door kleine ingrepen en toevoegingen. Bv. paaltjes, containers, borden, en door achterstallig onderhoud en beheer in enkele parken en binnenhoven, ook verrommeling door vele terrassen en overkappingen in verband met rookverbod.
- **Aandacht voor cultuurhistorie en archeologie**: van belang is om de grote historische gelaagdheid van de binnenstad zichtbaar te laten of beter zichtbaar maken in de openbare ruimte. Neem contact op met bureau Archeologie en Monumenten.
- Plek voor diverse evenementen (markt, kermis, Vierdaagsefeesten etc) vergt een type inrichting die voor meerdere soorten gebruik geschikt is.
- Bij nieuwe ingrepen of toevoegingen in het straatbeeld aansluiten bij het gedachtegoed van Plan Centrum 2000 (bij vervanging: gebruik identieke materialen).

Verwijzing naar overige documenten

Het centrumgebied is zo divers in beeld en ruimtelijke opbouw dat dit moeilijk in zo'n kort overzicht te beschrijven is. Veel van bovenstaande is dan ook veel uitgebreider terug te vinden in de volgende bestaande documenten. Deze documenten kunnen worden opgevraagd bij bureau Stedenbouw en Architectuur:

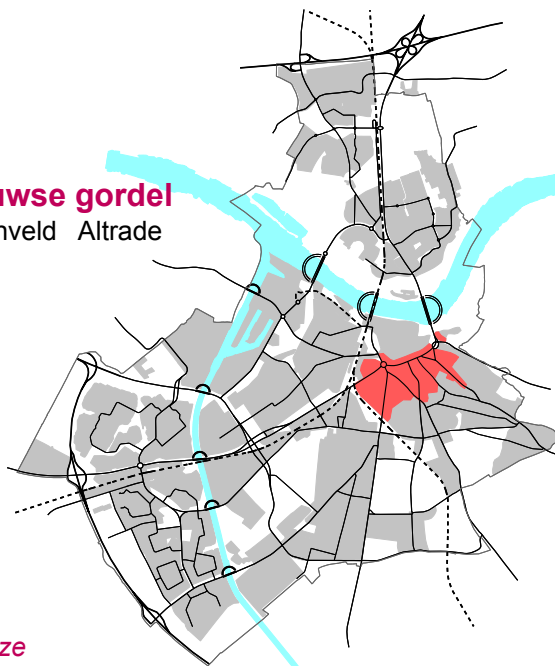
Werkboek Openbare Ruimte Centrum 2004,

Plan centrum 2000,

Raamwerk bestemmingsplan Centrum 2009 (wordt in het voorjaar van 2009 door het College vastgesteld en is een toelichting op het nieuwe Bestemmingsplan Centrum)

Historisch gesloten structuur/19e eeuwse gordel

De singels en (delen van) Bottendaal Galgenveld Altrade

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

De ontmanteling van de vestingwerken aan het eind van de 19e eeuw ontdeed Nijmegen van haar keurslijf en zorgde letterlijk en figuurlijk voor lucht in de stad. Grote delen van de bevolking leefde tot dan toe dicht opeen binnen de stadswallen en vaak in armoedige en onhygiënische woonomstandigheden. De uitbreiding van de stad bekend als het singelplan van Brouwer (1878) werd voortvarend ter hand genomen volgens **het ideaal van de Schoone stad**. De Schoone Stad is niet alleen een hygiënische stad, de aanleg van een rioleringsstelsel betekende een grote vooruitgang, maar ook een geordende en vooral fraaie stad. Vanaf 1879 werden naar Parijs' voorbeeld ruime en statige straten, pleinen en parken aangelegd en werden in korte tijd diverse villa's en grote aantallen aaneengeschaalde herenhuizen gebouwd.

Stedenbouwkundige structuur

- **Ordering van assen en pleinen.** De hoofdstructuur wordt gevormd door een ring van boulevards rondom de binnenstad (de singels) die de radialen, de (oude) uitvalswegen naar buitengebied, opvangen. De stedenbouwkundige structuur is vormgegeven door een ordening van pleinen en (zicht)assen. De grootte van de pleinen en breedte van de straten daartussen ondersteunen de hiërarchie. Op de pleinen, de brandpunten van het stedelijk leven, komen meerdere straten samen.
- **Gesloten bouwblokken;** het stratenpatroon vormt de contramal voor de bouwblokken die gekenmerkt worden door de gesloten bebouwingswanden.
- **Stadsparken en monumentale bomenrijen;** het groen is geconcentreerd in stadsparken (bijvoorbeeld het Kronenburgerpark en het Hunnerpark) en op de pleinen. In de straten zorgen de bomenrijen voor samenhang.
- **Functiemenging;** Karakteristiek voor dit gebied is de min of meer spontaan ontstane menging van functies. Door de grote verdiepingshoogte op de begane grond zijn de panden onder meer ook geschikt voor winkels, kantoren en dergelijke. Van oorsprong was het een woongebied.

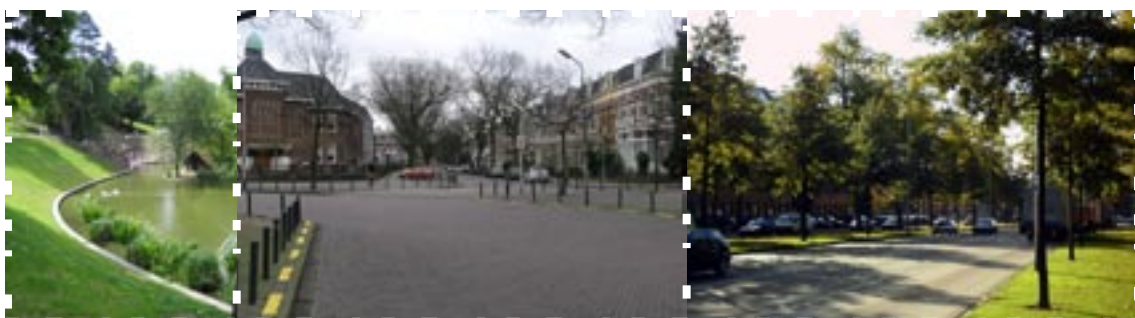
Architectuur

- **Breed palet aan architectuurstijlen;** de 19e eeuwse gordel wordt gekenmerkt door een breed palet aan architectuurstijlen, die rijke detaillering en ornamentiek gemeen hebben, de veelvuldige toepassing van architectonische elementen als erkers, balkons, kroonlijsten en serres levert een decoratieve bijdrage en zorgt voor eenheid in het straatbeeld.
- **Samenhang binnen de diversiteit;** In het gebied is een hoge mate van uniformiteit in bouwhoogte, schaalgrootte en rooilijnen aangehouden, waarbij onderlinge variatie in de vormgeving, het materiaalgebruik en de detaillering voor accentuering van de afzonderlijke panden zorgt.
- **Architectuur en stedenbouwkundige compositie;** Prominente locaties in het gebied hebben een bijzondere architectuur. Vele in het oog springende panden op hoeken of aan zichtlijnen zijn voorzien van torentjes of andere accenten. Rondom het Keizer Karelplein zijn gerespecteerde publieke voorzieningen gesitueerd, zoals concertgebouw De Vereniging.
- **Voorname herenhuizen en villa's** staan aan de voornaamste wegen (de singels en uitvalswegen). De gebieden daartussen zijn opgevuld met herenhuizen en kleinere en vaak lagere (arbeiders)woningen.

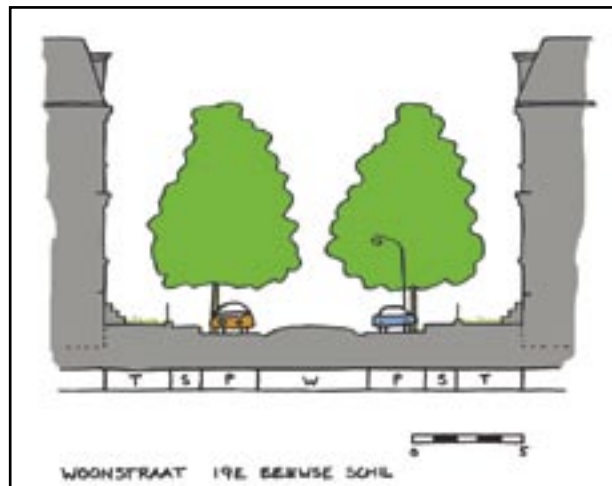
Ruimten / plekken

- **De stadsparken en brede statige boulevards** (de singels) zijn de voornaamste openbare ruimten in de 19e eeuwse gordel. Binnen de wijk zijn daarnaast op punten waar de meerdere straten samenkomen, soms kleine pleinen met een groene kern.
- De 19e eeuwse gordel heeft relatief weinig oppervlak aan openbare ruimte in vergelijking met andere gebieden in de stad. (zie plattegronden)
- **Duidelijk afgebakende openbare ruimte en pleinen** worden gevormd door de gesloten hogere bebouwingswanden (voornamelijk drie lagen met een souterrain).
- **De belangrijkste verblijfsruimten zijn de grotere stadsparken** (Kronenburgerpark, Hunnerpark, Julianapark). De als boulevard vormgegeven singels hebben thans door de grote verkeersdruk aan verblijfskwaliteit ingeboet. Behoudens de groene kern van sommige pleintjes is er op buurtniveau weinig openbaar groen met een verblijfsfunctie.

Profiel

- De 19e eeuwse schil heeft een sterk **hiërarchische structuur**: de belangrijkste wegen zijn de singels, daarna komen de uitvalswegen en tot slot de woonstraten hiertussen. Deze hiërarchie wordt ondersteund door de profilering van de straten: een breed profiel (omstreeks zeventig meter) voor de singels met meerdere bomenrijen en middengroen en een smaller profiel, eveneens zorgvuldig vormgegeven, voor de kleinere straten.
- Het **groen onderstreept de structuur** en vormt daarmee een belangrijke structuurdrager. Voortuinzones (met ijzeren siertuinhekken), bomenrijen en bij brede profielen ook aparte openbare groenstroken, zorgen voor een omlijsting van de bouwblokken en samenhang in het gebied.
- **Formele en statige sfeer** door **symmetrie** in opbouw van het straatprofiel, volgroeide monumentale bomenrijen.
- **Duidelijke afbakening van functies** binnen het profiel bijvoorbeeld door verhoogde stoepen, verschil in materiaal en belijningen (niet oorspronkelijk).
- **Helder onderscheid tussen openbaar en privé**; veelal door karakteristieke smeedijzeren tuinhekken.

Materialen / inrichtingselementen

- **(Gebakken) klinkers** op rijbanen, asfalt wordt ook toegepast maar dit is niet oorspronkelijk.
- **Parkeervakken en molgoten worden geaccentueerd** door afwijkende klinkers (kleur of vorm).
- **Verhoogde stoepen** veelal uitgevoerd in (combinaties van) klinkers en 30x30 tegels
- **Smeedijzeren hekwerken** (op grens openbare ruimte - privé-tuinen) op lage bakstenen gemetselde plinten.
- **Inrichtingselementen zijn standaard.** Verlichtingsarmaturen en anti-parkeervoorzieningen (paaltjes, drempels) lijken niet specifiek aangepast op het bijzondere straatbeeld en zijn in het gebied niet uniform toegepast (verschillende uitvoeringen), passen niet bij de karakteristiek en de status van beschermd stadsbeeld.

Aandachtspunten

- Een groot deel van de 19e eeuwse gordel is aangewezen als **beschermd stadsbeeld** (gemeentelijke monumentenstatus) vanwege het bijzondere beeld, hieronder valt zowel de architectuur als de inrichting van de openbare ruimte (straatprofielen en voortuinen). Het staat op de lijst om beschermd stadsgezicht te worden (rijksmonumentenstatus). Door deze monumentenstatus bestaat er een bijzonder toetsingsniveau voor de beoordeling van nieuwe ontwikkelingen.
- Door de monumentenstatus wordt er ook **bijzondere aandacht** gevraagd voor inrichting en beheer van de openbare ruimte. Voor meer info zie hoofdstuk 7, Deel 1.
- De rijkdom van het gebied is op alle schaalniveaus aanwezig, hoewel het **inrichtingsniveau van de openbare ruimte daar op een aantal plekken bij achter blijft**. De keuze van materialen en inrichtingselementen als bestratingsmateriaal, verlichtingsarmaturen en anti-parkeervoorzieningen vraagt daarom extra aandacht. Aansluiten bij het monumentale straatbeeld en oorspronkelijke opzet is daarbij uitgangspunt.
- Instandhouding van smeedijzeren hekken (hoewel niet onderdeel van het openbare domein) verdient tevens aandacht, deze zijn namelijk onderdeel van het beschermde stadsbeeld.
- Donkere kleuren gebruiken bij staalcoating van straatmeubilair, paaltjes en verlichting (alles in een type kleur) (bv. donkergroen, donkergrijs, zwart).
- NB: Een volledige beschrijving van het beschermde stadsbeeld en een gedetailleerde beschrijving van het oorspronkelijke groenplan en de oorspronkelijke straatprofielen en waardering hiervan is te vinden in de **Atlas beschermd stadsbeeld Eerste stadsuitleg Nijmegen**. (afdeling Stadsontwikkeling-bureau Archeologie en monumenten).

Historische linten en kernen

Historische linten

St. Annastraat Hatertseweg Heyendaalseweg
Tweede Oude Heselaan/Schependomlaan
Berg en Dalseweg Voorstadlaan

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Van oudsher lag een aantal historische kernen en dorpen op kilometers afstand van het stadcentrum van Nijmegen. Voorbeelden zijn Hees, Neerbosch, Brakkenstein, Hatert, Malden, Weurt enz.

Vanuit het stadscentrum liepen verbindingswegen of linten naar die dorpskernen. Langs deze linten is in een losse setting bebouwing gerealiseerd, de zgn. lintbebouwing. De lintbebouwing is divers qua verschijningsvorm; van voormalig boerderijtje of arbeiderswoning tot moderne vrijstaande villa of bungalow. Naast de woonfunctie komen ook andere functies voor. Naast vrijstaande panden komen ook twee-kappers en zelfs aaneengesloten bouwblokjes van meerdere woningen voor. Maar altijd is er tussen iedere bouwkundige korrel/eenheid een open ruimte met doorzicht naar het achterliggende gebied. De rooilijn ligt niet per definitie in één lijn maar verspringt vaak waardoor grote en kleinere voortuinen aanwezig zijn. Het parkeren wordt bij de vrijstaande bebouwing en de twee-kappers op eigen erf opgelost.

De verbindingsweg heeft een belangrijke verkeersfunctie, met vrijliggende fietspaden of fietsstroken. De laanbeplanting is volwassen maar dikwijls op verschillende plekken onderbroken. De (voor)tuinen dragen in belangrijke mate bij aan het beeld van de historische linten.

Voorbeelden van historische linten zijn de Hatertseweg, St. Annastraat, Graafseweg, Heyendaalseweg, Tweede Oude Heselaan/Schependomlaan enz.

Stedenbouwkundige structuur

- **Lange lijnen/linten;** vanuit het stadscentrum lopend naar voormalige dorpskernen of nog bestaande dorpen en langgerekte wegen.
- **Bebouwing in een losse setting;** er zijn geen gesloten wanden maar de bebouwing is vrijstaand, twee onder één kap of korte rijtjes, er is doorzicht tussen de bebouwing naar het achterliggende gebied. Het historisch lint heeft hierdoor een groene uitstraling.
- **Diversiteit aan bebouwing;** de verschijningsvorm van de bebouwing is divers, ook de functie varieert van woning tot bedrijfsruimte.
- **Verspringende rooilijn;** de losse bebouwing staat vaak niet in één lijn maar verspringt waardoor de voortuinen in grootte variëren.
- **Belangrijke verkeersfunctie;** het historisch lint is een directe verbinding tussen centrum en voormalige kern met van oudsher een belangrijke ontsluitings- verkeersfunctie.
- **Ondersteunende laanbeplanting;** de groene uitstraling van het lint wordt ook bepaald door de volwassen laanbeplanting, bomen die er vaak al meer dan 50 jaar staan.

Architectuur

- Mix van architectuur, van historisch boerderijtje of arbeiderswoning tot moderne villa.

- Oorspronkelijke bebouwing is traditioneel van karakter.
- Bebouwing heeft meestal een kap, incidenteel plat afgedekt.
- Bebouwing varieert van 1 tot 2 lagen met kap.
- Bebouwing is op de straat georiënteerd.

Profiel

- Vaak zeer **brede profielen** met twee of meerdere rijbanen in asfalt of klinkers met monumentale bomenlaan, zijbermen, vrijliggende fietspaden en voetpaden en of ventwegen en diepe voortuinen.
- **Vaak symmetrische opbouw** profiel.
- Oorspronkelijke inrichting en indeling profiel vaak veranderd doordat de historische linten een steeds belangrijkere verkeersfunctie hebben gekregen en dus meer plek moesten bieden aan auto's (bv. St Annastraat, Hatertseweg, Griftdijk) (belijning, markeringen, vluchtheuvels, meerdere rijbanen, middenbermen, verkeersborden).
- **Laanbeplanting** met grote monumentale oude bomen bepalen het beeld van de linten sterk, tuinen ondersteunen het beeld.

Materialen / inrichtingselementen

- Zeer verschillende toepassing van materialen afhankelijk ook van verkeersfunctie lint.
- Brede weg met rijbanen vaak in asfalt of betonklinkers.
- Groene grasbermen met evt parkeervakken in (beton)klinkers.
- Monumentale bomen, laanbeplanting.
- Vrijliggende fietspaden in rood asfalt of klinkers.
- Zie ook: profielen en foto's van enkele wegen (zie bijlage).

Aandachtspunten

- Behoud zoveel mogelijk het **karakter van de lange lijn** door **streven naar continuïteit in inrichting** van het lint over de gehele lengte (bv. door laanbeplanting, toepassing van dezelfde materialen en opbouw profiel over de gehele lengte).
- **Ruimte bieden aan laanbeplanting**, bomen in het profiel, behoud oude bomen en aanplant nieuwe bomen waar ze ontbreken.
- De doorgaande historische linten zijn vaak **beeldbepalende entrees** van Nijmegen en hebben ook een grote ruimtelijke en cultuurhistorische betekenis: deze wegen bepalen vaak al eeuwenlang de structuur en het beeld van de stad. De inrichting, ontwerp en materiaalkeuze van deze profielen verdient daarom extra aandacht.

Historische linten en kernen

Historische kernen

Hees Brakkenstein Neerbosch Lent Ressen

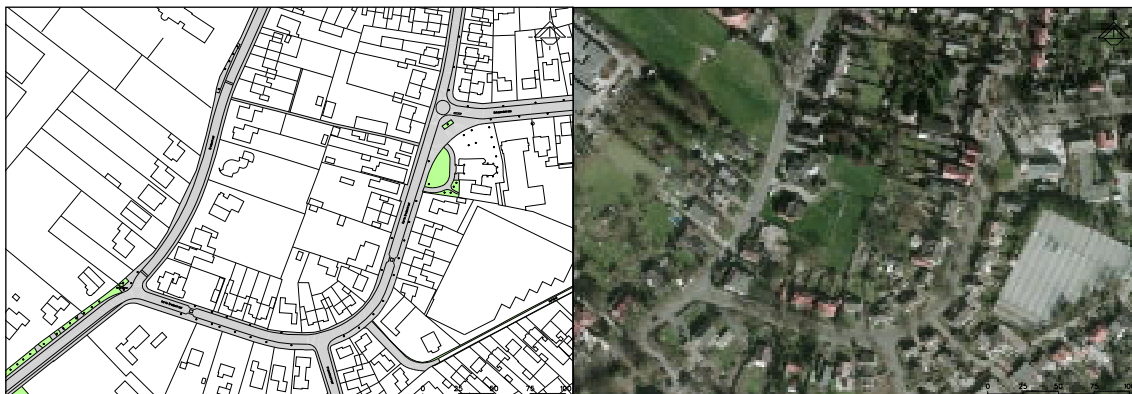
Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

De historische kernen rondom het stadscentrum van Nijmegen lagen over het algemeen op hoger gelegen plaatsen rondom een kerk of klooster. Ook kwam het voor dat op een kruispunt van wegen een dorpskern is ontstaan. Het bebouwingspatroon in de dorpskern is afgestemd op het omliggende landschap en heeft daarmee een eigen afleesbare structuur. De dorpskern is complex van structuur met in het middelpunt een kerk of kruispunt. De structuur van de kern heeft verschillende richtingen met rechte en gebogen wegen. Nabij het middelpunt is de bebouwingsdichtheid hoger, naar buiten toe sluit de kern aan op het historische lint en wordt de bebouwingsdichtheid lager. De oorspronkelijke winkelvoorzieningen en bedrijfjes in de kern zijn vaak verdwenen. In de dorpskern staat de bebouwing meestal in één rooilijn. De erfscheiding is vaak prominent aanwezig waardoor er een duidelijk overgang is tussen openbaar en privé. Rondom de bebouwing zijn grote particuliere tuinen aanwezig.

De dorpskernen zijn door de uitbreidende stad opgenomen/opgeslokt, toch zijn ze nog duidelijk herkenbaar vanwege hun eigen structuur en aanwezige authentieke bebouwing.

Stedenbouwkundige structuur

- **Complexe eigen afleesbare structuur**; de structuur is gebaseerd op het omliggend oorspronkelijke landschap, hierdoor komen er rechte en gebogen wegen voor.
- **Ontstaansgeschiedenis**; de historische dorpskern is ontstaan rondom een kerk/klooster complex of op een kruispunt van historische wegen.
- **Afwisseling in rooilijn**; bebouwing vaak in dezelfde rooilijn of juist in een verspringende rooilijn met royale voor- en achtertuin.
- **Bebouwing in een lossere setting**; veelal vrijstaande bebouwing met doorzichten naar achteren.

- Duidelijke erfscheiding tussen openbaar en privé.
- De historische kern vormt een afwisseling in het later verstedelijkt gebied.

Architectuur

- **Mix van architectuur**; van authentieke bebouwing tot latere modernere invulling (kerk, klooster, boerderij, woonhuis, landhuis, villa).
- **Ambachtelijkheid versus moderniteit**; oorspronkelijke bebouwing is traditioneel van karakter, de latere toevoegingen zijn divers van karakter zowel traditioneel als modern.
- **Oriëntatie**; voorgevels zijn naar de weg georiënteerd.
- **Korrelgrootte**; de woonbebouwing en oorspronkelijke bedrijfsbebouwing heeft een bepaalde 'korrelgrootte' die samenhang vertoont. (hiermee wordt bedoeld de maatvoering, breedte en hoogte van de gebouwen). De bijzondere bebouwing als kerk en klooster wijkt hier vanaf.

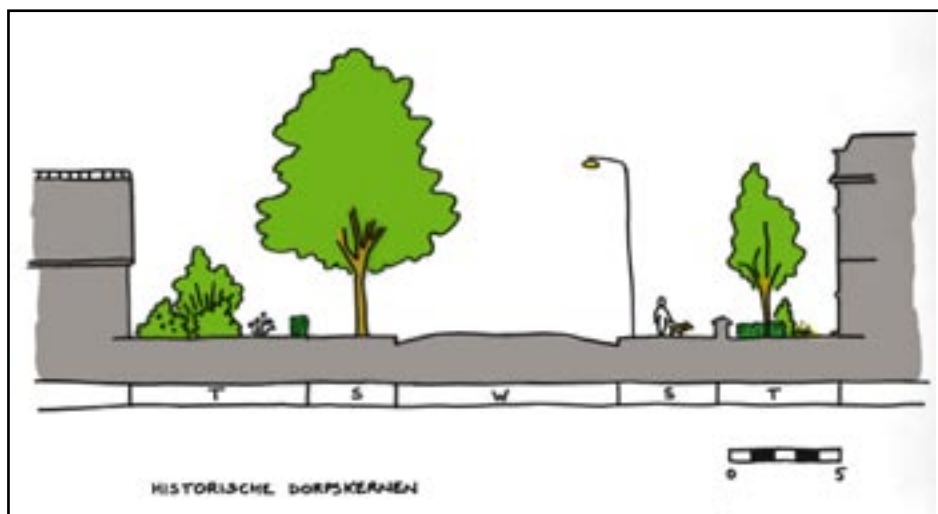
Ruimten / plekken

- Alle kernen hebben een duidelijk of minder duidelijk herkenbare **hart**: deze is te vinden in het middelpunt van de complexe stratenstructuur met vaak wat dichter bijeenstaande bebouwing, een kerk of kruispunt,
- **Klein plein, ruim kruispunt of stenige ruimte** bij het oudste deel van de kern, de kerk of voor een dorps huis, voormalige winkeltjes of oud landhuis/herenhuis.
- De structuur van de kern heeft verschillende richtingen met **rechte en gebogen wegen**.
- **Informele grotere groene ruimtes dichtbij de kern**, vaak weijtjes, bomenweide, boomgaarden, soms direct aan straat soms als grote ruimtes achter de huizen.
- Bijzondere plekken met **monumentale bomen**, soms ook in de diepe voortuinen.

Profiel

- Brede straten in een **type materiaal** asfalt of klinkers met **eenvoudige en informele inrichting** (geen aanduidingen op de weg of aanduidingen parkeervakken, vaak parkeren op eigen erf).
- Grote **monumentale bomenlanen** (één of tweezijdig) bepalen sterk sfeer van de straten.
- **Groen beeld profiel** door diepe groene voortuinen en veel bomen, hagen struiken.
- Duidelijke maar zeer verschillende erfscheidingen (hekken, muurtjes, hagen).
- Soms geen trottoirs aanwezig.

Materialen / inrichtingselementen

- **Eenvoudige materialen in het profiel**, meestal asfalt op weg en 30x30 tegels op stoep (op enkele plekken nog oude gebakken klinkerbestrating aanwezig), standaard verlichtingsarmaturen.
- Zeer sporadisch halfverharding op plein, onder bomen of langs de weg als loopstrook in plaats van een verhard trottoir.

Aandachtspunten

- **Ruimte bieden aan laanbeplanting**, aan een of twee zijden bomen in het profiel zorgen voor dorps- en groene beeld, en ze bieden structuur aan het verder eenvoudig ingerichte profiel, behoud oude bomen en aanplant nieuwe bomen waar ze ontbreken.
- **Materiaalgebruik** (bv. klinkerbestrating) rondom de kern (kerk, kruispunt) kan bijdragen aan de herkenbaarheid van de historische dorpskernen.

Tuinstad wijken

Biezen/Waterkwartier Wolfskuil Willemskwartier
Hazenkamp St. Anna Brakkenstein delen van
Groenewoud delen van Hatertse Hei,
Nijmegen Oost en Hengstdal

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Nadat het stedenbouwkundig plan van de 19e eeuwse schil rond 1920 was voltooid werden tussen de uitvalswegen, vaak in opdracht van corporaties, buurten gerealiseerd met complexen van woningen die een duidelijke samenhang en overeenkomst vertoonden; de traditionele tuinstad. Kenmerkend is de ruime vaak lineaire opzet, veel groen, traditionele architectuur met pannendaken, voortuinen met muurtjes of hagen. De bebouwing is op de openbare weg geïntendeerd. Het zelfstandig karakter van de buurten werd nog eens versterkt door het centraal gelegen tuinstadplein, vaak met poortwoningen. De wijken lagen relatief dicht bij het stadscentrum, vandaar dat de traditionele tuinstad niet als een zelfvoorzienende eenheid werd opgezet. Verspreid over de wijk komen voorzieningen en bedrijvigheid voor. Voorbeelden van traditionele tuinstadwijken zijn het Waterkwartier, Wolfskuil en het Willemskwartier.

Stedenbouwkundige structuur

- **Lineaire structuur**; rechttoe-rechtaan wegen, afwisseling van lange straten met korte zijstraten. Vaak met een standaardprofiel van voortuin, voetpad, langspaarkeerstrook met bomen, rijweg, langspaarkeerstrook met bomen, voetpad, voortuin.
- **Complexmatige woningbouw**; groot aantal woningen in een zelfde architectuurtaal.
- **Grondgebonden woningbouw**; de eengezinshuizen hebben 1 tot 2 bouwlagen met pannendak.
- **Voortuinen met herkenbare erfscheiding**; er is een duidelijke afscheiding tussen privé (de voortuin) en openbaar (de straat). De erfscheiding bestaat uit een laag muurtje of een haag.
- **Het centraal gelegen plein**; ieder buurtje met gelijksoortige woningbouw heeft haar eigen centrale plein, een plek voor ontmoeting.

- **Verspreid liggende bedrijvigheid en voorzieningen**; omdat de tuinstadwijken op gering afstand van de binnenstad liggen hebben zij geen autonoom centraal winkelcentrum maar liggen de winkels en verdere bedrijvigheid verspreid over de wijk.

Architectuur

- Bouwblokken met aaneengesloten gevelwanden van afwisselende lengte.
- Doorgaande daken met pannen bij rijenwoningen.
- Verscheidenheid aan kapvormen bij vrijstaande of halfvrijstaande woningen.
- Ambachtelijk metselwerk met oog voor detail.
- **Geleding in de straatwand**; door deuren, ramen, dakkapellen, topgevels en schoorstenen worden de straatwand geled, opgedeeld in kleinere eenheden.

Ruimten/ Plekken

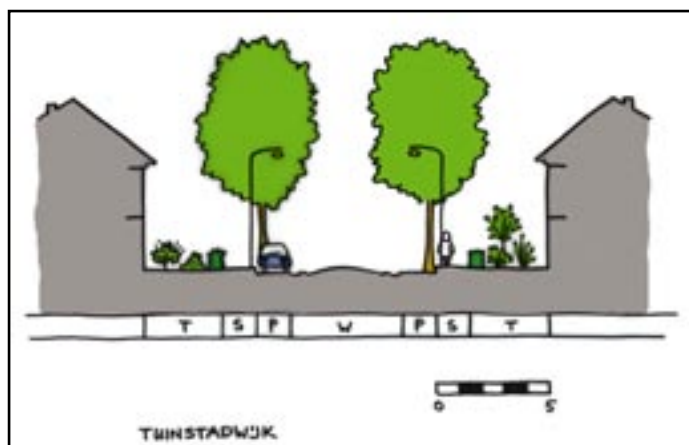
- **Groen** vormde volgens de tuinstadgedachte een belangrijk ingrediënt voor het welbevinden van de bewoners. Groen speelt dus een belangrijke rol in het beeld van de wijk en de straat. Groen werd toegepast zowel in de vorm van hagen, beplanting in de voortuinen, groene bermen en plantsoenen, maar ook (liefst) aan twee zijden bomen in de straat en groene hofjes en pleinen.
- Grote **monumentale oude bomenlanen** geven sfeer aan de wijk.
- Lange doorgaande vaak brede straten met daartussen korte smallere verbingsstraten en pleinen en hofjes.
- Door gesloten bebouwing omgeven **groene pleinen en binnenhoven** in de wijken vaak met oude bomen of leibomen rondom vormen centrale plekken in de buurt, deze pleinen zijn soms toegankelijk via grote poort of poortwoning.

Profiel

- Profielbreedte varieert van heel breed in de doorgaande lange straten (vaak oude uitvalswegen, (bv. Voorstadslaan) tot smal in de korte zijstraten.
- In korte zijstraten zie je soms versmalling in het begin van de straat en verbreding in het midden van de straat: **soort poortwerking in de straat** (vaak wordt dit onderstreept in de architectuur).
- Typerend is de **symmetrie in opbouw** van het straatprofiel.
- Typerend is opbouw profiel: voortuin (breedte varieert), trottoir, strook met bomen en langsparkeren, rijweg, strook met bomen en langsparkeren, stoep, voortuin (soms zie je bij brede rustige woonstraten aan een kant haaks parkeervakken afgewisseld met bomen)

- Verhoogde trottoir en **duidelijk onderscheid** in het profiel tussen stoep, parkeerstrook, molgoot, rijweg door verschil in hoogte en bestratingstype en kleur.
- Helder onderscheid tussen openbaar en privé. Veelal door **uniforme erfscheiding** in hele straat (haag of laag muurtje).
- **Grote oude bomenlanen** bepalen sfeer en beeld van de straat.

Materialen /inrichtingselementen

- Van oudsher veel **gebakken klinkers**.
- Rijwegen vaak in **klinkerverharding** (beton of gebakken, oorspronkelijk gebakken klinkers).
- Parkeerstroken en molgoten meestal in klinkerverharding maar in afwijkende kleur of materiaal dan de rijweg (veel voorkomend zijn betonklinkers maar ook voorkomend en passend bij wijk zijn kinderkopjes).
- Stoepen in 30x30 tegels.
- Standaard verlichtingsarmaturen.

Aandachtspunten

- **Veel overbodige verharding**, dit past niet meer bij de oorspronkelijke tuinstadgedachte van deze wijken met veel groen, de tuinstad is op veel plekken "versteend".

- Daar waar straten elkaar kruisen of samenkomen zijn nu vaak **stenige onduidelijk ingerichte grote ruimtes** door de vaak zeer brede stoepen op de hoeken. De architectuur is op deze hoeken juist vaak verbijzonderd. De openbare ruimte blijft hier helaas bij achter. Door de huidige inrichting met veel verharding en de **vele aanwezige anti parkeerpaaltjes** ontstaat vaak een rommelig beeld.
- In de tuinvijken liggen een aantal **aangewezen beschermde stadsbeelden** (het Waterkwartier, het Willemskwartier, Wolfskuil, Hengstdal/ Bomenbuurt, Hengstdal/Sporenbuurt) deze buurten hebben een monumentenstatus vanwege hun bijzondere en gave karakter. (Zie ook de Atlassen van deze beschermde stadsbeelden en hoofdstuk 7 Deel 1.) De inrichting van de openbare ruimte verdient hier net als de architectuur veel aandacht. Helaas is de staat, inrichting en materialisering van de openbare ruimte op veel plekken niet passend bij de status van deze wijken (vb.: Nachtegaalplein), (vb.: hoog grijs hekwerk rond Beetsplein).
- **Grote boomspiegels** van grote bomen vaak rommelig en onkruid en vuilaantrekkelijk.
- Onderbrekingen in laanbeplantingen.
- Bij herinrichting is de **kleur van de bestrating soms niet passend** gekozen (vaak te licht of te afwijkend ten opzichte van rest in straat en bebouwing).
- Enkele zeer brede profielen zonder bomen doen erg kaal en versteend aan (vb. Dennenstraat, Kerkstraat).
- **Verkeersremmende maatregelen** in de lange en brede straten. Deze worden niet uniform toegepast, de oplossing met paaltjes is niet fraai in straatbeeld en trekt onkruidgroei aan.
- Donkere kleuren (alles in een type kleur) (bv. donkergroen, donkergrijs, zwart) gebruiken bij coating van straatmeubilair, paaltjes, hekwerken en verlichting is hier passend. (lichtgrijs of ongecoat is storend).

Naoorlogse stempelwijken

Hatert Neerbosch Grootstal Meijhorst
Lankforst Aldenhof Malvert delen van Heseveld

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

In de jaren '60 en '70 is een aantal woongebieden gerealiseerd geïnspireerd op ideeën van het Nieuwe Bouwen waarbij **een functionele benadering van de stad** uitgangspunt was, ook wel CIAM-gedachte. Om landelijke gebieden op grote schaal te kunnen transformeren naar woonwijken werd de stad benaderd als een machine. Net als bij een productieproces was het functioneren van een wijk uitgangspunt bij het bepalen van de stedenbouwkundige structuur en de plaats van de functies daarin. De stedenbouwkundige structuur van deze wijken wordt dan ook gekenmerkt door een veelal orthogonaal stratenpatroon met rationele rechthoekige verkavelingen. Daarbij werd een strikte functiescheiding tussen wonen, werken, winkelen, verkeer en groen nagestreefd. Het waren vaak 'selfsupporting' wijken op basis van het stedenbouwkundig concept van de wijkgedachte met een onderverdeling in woonbuurten ter grootte van een parochie.

Stedenbouwkundige structuur

- **Rationele structuur**; rechthoekige geometrische composities (centrale assen met daarin bijzondere functies of juist open groene stroken).
- **Stempels**; De functionele benadering van de stad (en de zoektocht naar efficiënte bouwmethoden) leidde tot het veelvuldig **herhalen van identieke verkavelingspatronen**. De herhaling van gebouwen en complexen in een bepaalde verkavelingvorm wordt ook wel stempel-stedenbouw genoemd.
- Dikwijls zijn experimentele verkavelingvormen toegepast, zoals stroken- en hofverkaveling, waarbij parkeren wordt geconcentreerd en autovrije woonstraten ontstaan.
- Structuur en verkaveling ontworpen volgens de CIAM-principes (lucht, licht en ruimte).
- **Strikte scheiding van functies wonen, werken en voorzieningen in aparte zones.**

- Open verkavelingvormen: eengezinswoningen in stempelverkaveling gecombineerd met etagewoningen in open strokenverkaveling
- **Geometrische karakter hoofdstructuur** doorgezet in verkaveling én bouwmassa's (blokvorm, veelal platte daken)
- Minder duidelijke hiërarchische opzet van wegen (door latere verkeerstechnische ingrepen)
- **Groenstructuur is onderdeel van de geometrische compositie**; lijnvormige groene zones of assenkruis passen binnen het geometrisch patroon (het groen is benaderd als open vlakken in een ruimtelijke compositie); groenstructuur zorgt voor licht en lucht

Architectuur

- De gebouwen bestaan uit eenvoudige, rechthoekige bouwblokken die als abstracte composities in de open ruimte zijn geplaatst.
- De hogere bouwmassa's zijn aan de randen van de wijken geplaatst en de laagbouwcomplexen daartussen.
- Weinig variatie in woningtype en een sterke samenhang in het bebouwingsbeeld.
- Eenvormige complexmatige woningbouw (stempels bestaan uit identieke woningen).
- De industriële bouwmethoden zijn kenmerkend voor het uiterlijk van de abstracte architectuur. gevels met geprefabriceerde betonnen bouw delen als onderdeel van de compositie (lateien, luifels en balkons) en strokenramen.

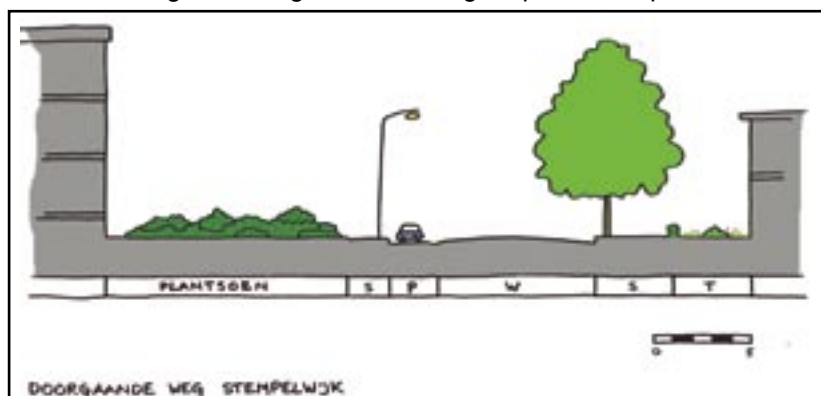
Ruimten / plekken

- Het beeld van de openbare ruimte wordt voornamelijk bepaald door de open, lijnvormige groenstructuren en rechte doorgaande straten tussen de stempels. De verkaveling van de stempels is veelal dusdanig dat er binnen de stempels min of meer besloten pleinruimten (hofjes) ontstaan.
- In de stempelwijken is gepoogd duidelijk onderscheid te maken tussen de directe woonomgeving (de woonstraten en hofjes) en de openbare ruimte op wijkniveau.
- Binnen de stempels vormen kleine ruimten hofjes, daarbuiten grootschalige functionele openbare ruimte.
- Ook in de openbare ruimte zijn functies / gebruikers gescheiden; hebben een eigen plek.
- Groene zones: rechte (gras)vlakken met een zeer ruime maat.
- Overgang openbaar en privé.
- Rijenwoningen: voortuinen met lage erfscheidingen (soms betonnen banden).
- Flats staan op semi-openbare grasvlakken of sierplantsoenen.

Profiel

- Rechte rooilijnen.
- Constante straatprofielen.
- Duidelijk onderscheid rijbaan, trottoir en voortuinen op hoofdwegen, maar ook binnen de stempels.
- Doorgaande hoofdwegen minder duidelijk herkenbaar.
- Geen parkeervakken aangeduid langs de hoofdwegen, parkeren op asfalt.

Materialen / inrichtingselementen

in het beeld van de openbare ruimte worden de stempels benadrukt door een afwijkende materiaaltoepassing en afwijkende verlichtingsarmaturen binnen de stempel.

- Asphalt, betontegels, betonnen banden.
- Parkeervakken in afwijkend materiaal (gebakken of betonklinkers).
- Overgang hofjes herkenbaar door (gebakken!) klinker bestrating rijbaan binnen de hofjes.
- Afsluitingen door veel verschillende paaltjes.
- Afwijkend type armatuur binnen de hofjes.
- Grasvlakken, sierplantsoenen en hagen in strakke geometrische vlakken.

Aandachtspunten

- Herkenbaarheid doorgaande hoofdwegen versterken.
- Eentonigheid.
- Oriëntatie lastig vanwege repeterende stempels en zelfde type architectuur.
- Handhaven herkenbaarheid van de stempels, materiaal binnen de stempels of hofjes mag afwijken van het materiaal buiten de stempels.
- Consequente materiaaltoepassing buiten de stempels en hofjes als basis.
- Gebruikswaarde groen verbeteren.

Jaren '70 en '80 wijken

Weezenhof Tolhuis Zwanenveld Lindenholt

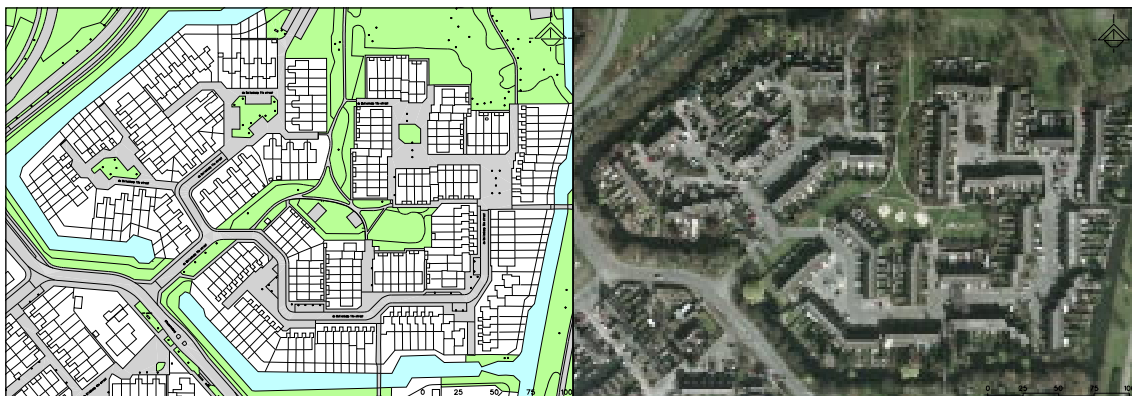

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Als reactie op de rationele, monotone inrichtingsvorm ontstond in de jaren zeventig de **Forumbeweging** die de **menselijke schaal en maat** als uitgangspunt bij het ontwerpen nam. Er werd een einde gemaakt aan de functionele benadering en de eenvormigheid uit het verleden. Forumwijken worden gekenmerkt door een grote variatie in verkaveling, vorm en woningtype. Het verkeersarme woonerf is de bouwsteen van de woonbuurten en is bedoeld als plek voor ontmoeting; de doodlopende straat is eerder regel dan uitzondering. Daarnaast vormt een prominent aanwezige groenstructuur een wezenlijk kenmerk van de Forum-stedenbouw. Deze groenstructuur is een aaneengesloten netwerk en dooradert de wijken. Hierdoor liggen bijna alle woningen op zeer korte afstand van het groen. De diverse buurten binnen de wijken zijn goed te onderscheiden door de ruime groene zones die rondom lopen.

Stedenbouwkundige structuur

- **Bloemkoolstructuur**; door groene zones omgeven woonvlekken die ontsloten zijn door een steeds fijnmaziger vertakkende wegenstructuur (weinig doorgaande wegen, maar lusvormige of doodlopende wijkontsluitingswegen).
- **Woonerven**; De woningen zijn meestal geclusterd rondom de woonerven, waarbij een duidelijk onderscheid tussen voor- en achterkanten ontbreekt.
- **Centrale uitwaaiende groenstructuur**; vanuit een centraal buurtpark waaieren groene zones uit die de buurten van elkaar scheiden. Het groen is zodanig verspreid over de wijk dat vrijwel ieder huis op korte afstand van het groen ligt.
- Ruim opgezette wijken met **relatief veel groen en water**; Het groenblauwe netwerk dooradert het woongebied en vormt (gecombineerd met de wegenstructuur) de contramal voor kleinschalige woonbuurten.

- Door de brede dichte groenzones langs de hoofdwegen zijn de **woningen weinig zichtbaar vanaf de hoofdwegen** en keren de woonbuurten zich van deze openbare ruimte af.
- Doorgaande langzaamverkeer-routes zijn veelal opgenomen in de centrale groenstructuur.

Architectuur

- Er is bewust gekozen voor een **mix van woningtypen en architectuur**.
- **Clusters met veel variatie** in het gevelbeeld, sprongen in de rooilijn en wisselende oriëntatie, maar toch een duidelijke interne architectonische samenhang.
- Donkere, quasi-ambachtelijke materialen en (bruin) hout, rode baksteen en donkere pannen.

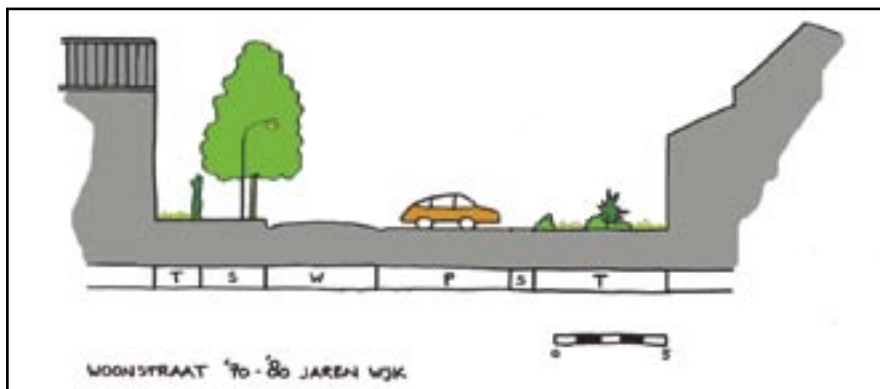
Ruimten / plekken

- Het **woonerf staat centraal**; de buurten zijn aaneengesloten woonerven met veel hofjes en pleintjes die doodlopende wegen beëindigen.
- De openbare ruimte is vormgegeven als een **gemeenschappelijk erf**; een ontmoetingsplek waar alle gebruikers (functies) gelijkwaardig zijn. Spelen, verblijven, groen, verkeer en parkeren vindt binnen de woonerven in dezelfde ruimte plaats.
- Er is dan ook vaak **geen duidelijk afgebakend onderscheid** in functionele ruimten.
- **Grote doorgaande groenstructuren**; de belangrijkste openbare ruimte in de wijk is de tussen de woonbuurten doorlopende groenstructuur. Deze groene hoofdstructuur heeft geen duidelijke door bebouwing afgebakende vorm, maar vormt juist de contramal van de woonbuurten.
- **Achterkantrelaties**; de woningen zijn veelal met de achterzijde naar de groene zones gelegen en hoge tuinafscheidingen (schuttingen) maken de aangrenzende openbare ruimten op sommige plaatsen anoniem van karakter en leveren een storend beeld op.
- De **overgang tussen openbaar en privé** is op sommige plaatsen minder duidelijk.

Profiel

- **Verspringende of geknikte rooilijnen**; wegen hebben een kronkelend verloop.
- **Veel afwisseling in profiel**; géén symmetrische en continue straatprofielen.
- De **hoofdwegen** hebben een breed profiel met bomenrijen en worden veel begrensd door brede groenstroken, waterpartijen en achtertuinen. De hoofdwegen hebben daardoor een anoniem karakter.
- De **doorgaande woonstraten** binnen de woonbuurten hebben een asymmetrisch profiel met vaak aan een zijde een stoep en aan de andere zijde een loopstrook met een lage band. Soms zijn er haaks op de weg parkeerplaatsen in het profiel opgenomen of een enkele bomenrij.
- De **woonerven** zijn uitgevoerd als één (gemeenschappelijk) vlak. Loopzones, speelruimten en parkeervakken liggen op één niveau en zijn vaak subtiel aangeduid (bijvoorbeeld door afwijkend legpatroon). Het erf is informeel ingericht, de auto is te gast.
- Het parkeren is geconcentreerd in parkeervakken langs de doorgaande wegen en op pleintjes binnen de woonerven. Parkeren op eigen terrein komt veel voor.

Materialen / inrichtingselementen

- Vrijwel alle elementenverharding bestaat uit **betonsteen**.
- **Parkeervakken** binnen de woonerven worden bewust subtiel aangegeven door een afwijkende legpatroon en/of licht afwijkende steensoort (kleur, formaat).
- De (doorgaande) **ontsluitingswegen** zijn herkenbaar door de geasfalteerde rijbanen.
- De lage stoepbanden maken het mogelijk om te parkeren op plekken die hiervoor niet bedoeld zijn. Als gevolg hiervan zijn er in de loop der tijd veel (en verschillende typen) **anti-parkeerpaaltjes** toegevoegd. Met name ter plaatse van verspringingen in de rooilijn (brede trottoirs) en op straathoeken.
- De straatverlichting bestaat uit **eenvoudige armaturen**.
- In de **groenzones** wordt het beeld bepaald door grasvlakken met paden, solitaire bomen en bosplantsoen langs de randen.

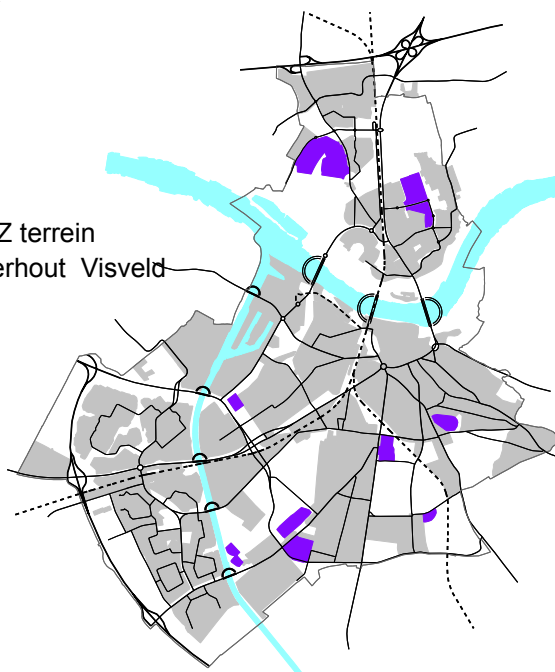
Aandachtspunten

- **Oriëntatie**; in grotere wijken ontbreken veelal visueel-ruimtelijke aanknopingspunten waardoor plaatsbepaling soms lastig is. Dit wordt versterkt door de groene 'buffers' om de woonbuurten en doordat de woonbuurten weinig van elkaar verschillen (identieke stedenbouwkundige opzet en een gevarieerde architectuur).
- Binnen de woonbuurten kan een meer duidelijk onderscheid tussen doorgaande wegen en doodlopende wegen / woonerven de oriëntatie vergemakkelijken.
- **Anonimiteit**; de hoofdwegen en in de centrale groenstructuur liggen uit het zicht van de woningen. De sociale veiligheid verdient hier aandacht.
- **Achterkantrelaties**; er moet door ontwerpers en opdrachtgevers aandacht worden besteed aan de overgang privé-openbaar, om te voorkomen dat gesloten en weinig aantrekkelijke erfscheidingen zich opdringen aan de openbare weg. (nota Beeldkwaliteit)
- **Onjuist gebruik**; de bewust niet-afgebakende inrichting van de woonerven nodigt uit tot onjuist gebruik (parkeren kan "overall").
- **Beheerbaarheid, uniformiteit en gebruikswaarde groen**; Het vele groen is een belangrijke karakteristiek van deze wijken. Beheerbaarheid, uniformiteit in het beeld en de gebruikswaarde van het groen zijn belangrijke punten van aandacht.
- **Uniformiteit in de materiaaltoepassing**; anti-parkeerpaaltjes, hekwerken en doorrij-beveiliging lijken ad hoc toegepast. Samenhang tussen de verschillende inrichtingselementen draagt in belangrijke mate bij aan een rustig, net straatbeeld.

Jaren '90 - heden

Vossendijk Grootstal Limos Jonkerbos CWZ terrein
Driehuizen Dennenstraat/Dominicushof Oosterhout Visveld

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Naast de ontwikkeling Nijmegen-Noord was er ook in de bestaande stad behoefte aan woningbouw om zodoende de geplande woningbouwproductie te halen. In de jaren '90 vorige eeuw is een aantal **inbreidingswijken** gerealiseerd die sterk **op de locatie ontworpen** zijn, met een geheel eigen stedenbouwkundige structuur. In de eerste plaats werd rekening gehouden met de **cultuurhistorie van de plek**, zo mogelijk werden relictten uit het verleden gevisualiseerd. In de tweede plaats werd rekening gehouden met de aanwezige en **omliggende landschappelijke structuur**. Vaak was het ontwerp ook gerelateerd aan een bepaald thema zoals bijv. wonen in het bos, wonen rond een hof, wonen aan een park enz. Vanuit deze optiek worden de jaren '90 wijken ook wel metaforenwijken genoemd. Het thema duurzaamheid is eveneens kenmerkend voor deze periode. Meervoudig ruimtegebruik is hier een afgeleide van.

Klassieke thema's uit de geschiedenis van de stedenbouw zoals crescents (halve cirkels), symmetrie en straalvormig geprojecteerde straten vormen de inspiratie voor de wijken vanaf de jaren '90.

Door concentratie van parkeren, onder de bebouwing/onder een dek of in 'parkeerkofters' ontstaan autovrije zones met een hoge verblijfskwaliteit. Een laatste kenmerk van de jaren '90 stroming was dat er weer aandacht kwam voor een duidelijk scheiding tussen privé en openbaar middels ontworpen erfscheidingen. Er was veel aandacht voor de inrichting van de openbare ruimte.

Stedenbouwkundige structuur

- **Ontwerpen gerelateerd en geïnspireerd op de locatie**, er werd rekening gehouden met het unieke karakter en cultuurhistorie van de plek, met het aanwezige of verdwenen landschap, door elementen te behouden of juist een belangrijke plek te geven in het plan (bv. houtwallen, hagen, oud verkavelingspatroon, bos/bomen, zichtlijnen, oude wegen) of door een verwijzing naar vroeger tijden door bv. te kiezen voor bepaalde oude structuren of materialen als basis voor het ontwerp (vb. Quartier Romain in Masterplan Waalfront).
- **Klassieke stedenbouwkundige thema's als inspiratie**, bij het ontwerp werd gebruik gemaakt van symmetrie, halve cirkels, straalvormige wegen e.d.
- **Bepaald thema als uitgangspunt**, ontwerpen zijn vaak gebaseerd op een thema, als wonen in het bos, wonen aan een hof, wonen in het park, wonen in een stedelijke setting enz.
- **Bebouwingsdichtheid**, de bebouwingsdichtheid varieert van hoog tot laag, maar is over het algemeen wel een stuk hoger dan in de jaren 70-80.
- **Veel aandacht voor de kwaliteit van de openbare ruimte**, goed en mooi materiaalgebruik, aandacht voor ontworpen scheiding openbaar-privé.
- **Duurzaamheid**, er was aandacht voor waterafkoppeling, ecologie, duurzaam materiaal en meervoudig ruimtegebruik.

- **Bebouwing divers qua uitstraling**, veelkleurig palet van vrijstaande woningen, strokenbouw, gestapelde bouw en hoogbouw.
- **Geconcentreerd parkeren**, naast parkeren op eigen erf worden er overdekte parkeerplaatsen of parkeerkoffers gemaakt waardoor de inrichting van de buitenruimte meer verblijfskwaliteit gekregen heeft.

Architectuur

- **Gevarieerde stijl**, de architectuur is uitgesproken en expressief, variërend van neo-modern tot retro-jaren dertig, de architectuur is over het algemeen rijker dan voorgaande perioden.
- **Verskillend materiaalgebruik**, variatie in kleuren metselwerk, toepassing van hout, natuursteen en andere materialen.
- **Veelkleurig palet**, de bebouwing varieert van laag tot hoog, van vrijstaand tot rijtjes, van strakke tot speelse architectuur, van ingetogen tot uitbundige architectuur.

Ruimten / plekken

- Centrale plekken, pleinen of parken zijn vaak (niet altijd!) gekoppeld aan bijzondere landschappelijke of cultuurhistorische elementen, er wordt bewust voor gekozen deze karakteristieken op te waarderen en een belangrijke plek te geven in het plan. (bv. wigvormig centraal park in Woonpark Oosterhout aansluitend aan het Landgoed Oosterhout).
- Landschappelijke (oudere) structuren of elementen worden opgewaardeerd tot accentplek of worden onderdeel van de openbare ruimte (bv. oude haag sportvelden in nieuw Grootstal, watergang de Rietgraaf in de Citadel).
- Parkjes en pleintjes zijn open en overzichtelijk, geen dicht en hoog plantsoen in verband met sociale veiligheid, wel solitaire bomen of bomenrijen.
- Normen voor duurzaamheid en benodigde waterberging zorgen voor veelal **duidelijk vormgegeven waterstructuur** van wadi's, vijvers en/of plassen. (in laaggelegen gebieden).
- Normen voor duurzaamheid en ecologie zorgen voor **bewust aangegeven plekken voor de natuur** met struweel, natuurvriendelijke oevers, rietkragen, bos, te behouden bomen etc.

Profiel

- **Bepaald thema als uitgangspunt**, opbouw en materiaalgebruik van het profiel zijn vaak gebaseerd op een thema, dit creëert straten met een eigen identiteit, zoals “bospaden”, “hof”, “parkstraatjes”, dorpse straten, stadse straten etc.
- **Aandacht voor erfscheidingen** in het profiel door mee-ontworpen erfscheidingen, eenduidig type erfscheiding, vaak een type behorend bij type architectuur (hagen, muurtjes, hekken).
- **Aandacht voor parkeren in straatbeeld**, dit resulteert in duidelijke plekken voor auto's in de straat (1 of 2 zijdig parkeren) versus autovrije straten en hofjes met parkeerconcentraties in zgn. “koffers”.
- **Aandacht voor duurzaamheid** en afkoppelen of infiltratie water in profiel: wadi's, brede molgoten, halfverharding, groene kruidenrijke bermen.

Materialen / inrichtingselementen

- **Bepaald thema als uitgangspunt**, het materiaalgebruik is vaak afgestemd op een thema per plek, dit geeft buurtjes een eigen identiteit .
- Allerlei soorten materialen worden gebruikt, maar vanwege kostenaspect bij aanleg toch veelal betonklinkers in de woonstraten.

- Toepassing van nieuwe technieken en nieuwe type materialen (RVS, corten staal, led verlichting, grondspots, nieuwe types verharding, coatings etc).
- Speciaal voor een plek ontworpen type bruggen, banken, armaturen, tegel etc.
- (Zie foto 30x30 tegel visveld).
- Veel variatie in type verlichtingsarmaturen, per wijk verschillend, vaak afwijkend van de standaard.

Aandachtspunten

- Middels specifieke beeldkwaliteitplannen bij het stedenbouwkundig plan worden de randvoorwaarden voor de architectuur van de gebouwen en de inrichting van de openbare ruimte vastgelegd. Deze beeldkwaliteitplannen zijn op te vragen bij bureau Stedenbouw en Architectuur.
- Een punt van zorg is de verrommeling van de openbare ruimte door veranderingen en toevoegingen na oplevering van het plan. Belangrijk is om bij wijzigingen steeds weer terug te grijpen naar het oorspronkelijke plan en aan te sluiten bij de beschreven sfeer en inrichting zoals eerder vastgelegd in het stedenbouwkundig plan en/of het bijbehorende beeldkwaliteitplan. Advies kan worden gevraagd bij bureau Stedenbouw en Architectuur.

(voor meer specifieke info over inrichting openbare ruimte Nijmegen-Noord: zie Werkboek Buitenruimte Waalsprong 2004/2008; en de diverse beeldkwaliteitplannen die er gemaakt zijn voor Nijmegen-Noord.)

Wooncomplexen in het groen

Hunnerberg/stuwwal hoogbouw Lankforst
hoogbouw Weezenhof

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Het groene raamwerk heeft oorspronkelijk onderdeel uitgemaakt van een landgoed of kloostercomplex. Uitgangspunt is dat er vrijstaande grootschalige bebouwing, meestal hoogbouw los in het royaal aanwezige groen gesitueerd wordt. Het groen heeft meestal een open karakter. De bebouwing is alzijdig georiënteerd. De afstand van de weg tot de bebouwing is aanzienlijk om het groene karakter van het gebied te onderstrepen. In het verleden werd het parkeren rondom in het groen op maaiveldniveau opgelost. Bij de recentere ontwikkelingen wordt het parkeren ondergronds of onder een dek weggewerkt zodat de omgeving van het gebouw echt alleen groen is.

Stedenbouwkundige structuur

- **Losse bebouwing in groen**, vrijstaande vaak grootschalige projecten staan royaal in het groen, meestal gaat het om hoogbouw van meer dan 7 lagen. Het is a.h.w. een groen ondertapijt waarop losse bouwmassa's geprojecteerd zijn. Onderlinge afstand is bepalend voor de structuur.
- **Parkeren**, bij de oudere complexen is het parkeren op maaiveld opgelost, bij de meer recentere complexen is het parkeren ondergronds/onder een dek weggewerkt waardoor het groen optimaal tot zijn recht komt.
- **Ontsluiting**, via een aftakking van de hoofdweg wordt de betreffende locatie ontsloten
- **Footprint**, bij voorkeur staat het complex met zijn voet op het openbare groengebied, dus geen privé-tuinen op maaiveld.

Architectuur

- **Alzijdigheid**, door de losse situering van het complex in het groen heeft het gebouw een alzijdige oriëntatie, alle gevels zijn voorgevels.
- **Gestapelde bebouwing/hoogbouw**, door gestapeld te bouwen in een losse setting kan er toch een verantwoorde woningdichtheid bereikt worden.
- **Uitzicht**, uitzicht op omliggende groen en/of landschap is een extra kwaliteit voor deze vorm van wonen.
- **Variatie versus overeenkomst**, op het groene ondertapijt kunnen de wooncomplexen verschillend van architectonische uitstraling zijn; het komt vaak ook voor dat er sprake is van een ensemble van meerdere overeenkomstige bouwblokken.
- **Architectuurtaal**, de verschijningsvorm kan per complex behoorlijk verschillen. Dat heeft te maken met materiaalgebruik, zonering in de gevel, raam-deurindeling en de verhouding van de footprint tot de hoogte van het gebouw.

Ruimten/plekken

- Deze complexen liggen vaak op plekken met hoge landschappelijke en groene kwaliteiten (bv. uitzicht over Ooijpolder, uitzicht over Landgoed Dukenburg en Grand Canal).
- Typerend is de open, grote, meestal groene ruimte rondom het wooncomplex die het beeld van het gebied bepaalt.
- Typerend zijn ook de grote parkeerterreinen die bij de oudere en hoge complexen in de directe omgeving van het gebouw zijn gesitueerd.

Materialen/inrichtingselementen

- Groen domineert rondom de gebouwen: vaak gazon/grasvelden met bomen, maar ook hagen en hoger of lager plantsoen. Op de grotere verharde parkeerterreinen bij de complexen uit de jaren '70 zijn ook vaak bomen geplant direct rondom de gebouwen in de verharding.
- Standaard materialen, bij de jongere complexen meer afwijkende materialen. (Limos en WZ terrein)

Aandachtspunten

- Parkeerterreinen ontsieren vaak het beeld van losse blokken in het groen.
- De grote parkeerterreinen bij de wat oudere en hoge wooncomplexen zijn vaak erg stenig en weinig groen. De bomen op deze parkeerterreinen komen door de slechte groeiomstandigheden niet altijd goed tot hun recht. Beeld parkeerterreinen “vergroenen” waar mogelijk.
- Bij nieuwe wooncomplexen extra aandacht voor de plek voor parkeren. Liefst onder het gebouw situeren middels ondergrondse parkeergarage. (vb. Limos) Een andere mogelijkheid is om de parkeerplaatsen half verdiept aan te leggen met een zoom van beplanting of hagen, zodat deze het beeld minder verstoren.
- Let op de hoeveelheid grijs in het groen en hou dit zo minimaal mogelijk, of los het slim op in het beeld. (bv. Ontsluitingsweg vanaf hoofdweg smal houden en iets verdiept, parkeren onder het gebouw, voetpaden in halfverharding in het groen, plekken voor containers wegwerken uit beeld).
- Kans op verrommeling beeld bij inname “tuin” door bewoners van de begane grond.
- Aansluiting van de open groene vlakte, “het groene tapijt” op het gebouw.

Villa wijken

Brakkenstein/St. Annastraat Hunnerberg/stuwwal

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Villawijken worden over het algemeen hoofdzakelijk bepaald door particuliere woningen. Het gaat om grote kavels waarop vrijstaande of twee-onder-één-kapwoningen gebouwd zijn. Er is sprake van exclusief wonen dat slechts op enkele plekken in de stad voorkomt; in Nijmegen alleen op de stuwwal en in een gedeelte van Brakkenstein. (Kwakkenberg valt onder gebiedstype 'wonen in het bos').

Het stratenpatroon is gevarieerd, grillig en soms bepaald door historische en landschappelijke factoren. Door de royale tuinen oogt de villawijk groen. Er is geen sprake van een rechte of herkenbare rooilijn. De villawijk onderscheidt zich van de dichtbebouwde stedelijke gebieden. Dit contrast is van waarde voor de beeldkwaliteit van de stad. De woningen en omliggende tuinen getuigen van grote welstand, de architectuur is wisselend van kwaliteit en gewichtigheid. Het groen heeft een coulissewerking zodat nooit veel gebouwen tegelijkertijd zichtbaar zijn. Parkeren vindt op eigen terrein plaats zodat er op de weg minimaal langsparkeren voorkomt. Het profiel van de wegen is breed met groene bermen en laanbeplanting.

Stedenbouwkundige structuur

- **Lage bebouwingsdichtheid**, het gaat om ruim opgezette gebieden met relatief grote kavels met vrijstaande woningen, een vorm van exclusief wonen.
- **Gevarieerd stratenpatroon**, de straten zijn recht, krom of gebogen, het profiel is breed met groene bermen en laanbeplanting. In de groene bermen zijn geen parkeervakken aangelegd.
- **Verspringende rooilijn**, de woningen staan op afwissende afstand tot de weg, het groene beeld van de tuin overheerst vaak.
- **Coulissewerking groen**, door de royale vaak brede voortuinen zijn er maar weinig woningen tegelijkertijd zichtbaar.

- **Divers bebouwingsbeeld**, de woningen verschillen sterk qua architectonische uitstraling, van landhuis tot modern vormgegeven villa.
- **Lage parkeerdichtheid**, doordat de auto's op eigen erf staan, staat er maar een enkele auto op de weg, er zijn meestal ook geen aparte parkeervoorzieningen aanwezig, er wordt alleen informeel langs de weg geparkeerd.

Architectuur

- **Gevarieerde architectuur**, wisselend van kwaliteit en gewichtigheid, van landhuisstijl tot modern.
- **Vrijheid in architectuur**, omdat de gebouwen zich niet opdringen aan de openbare weg kan de architectuur vrij zijn, een geheel eigen identiteit uitstralen.

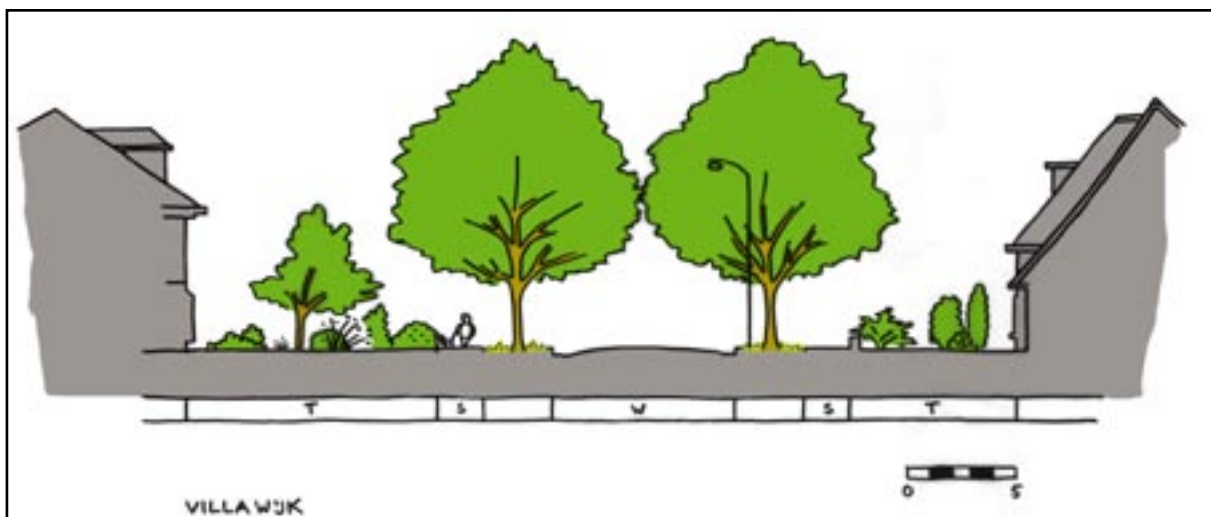

Ruimten/plekken

Niet van toepassing; doordat de villa's op ruime kavels liggen is er in de stedenbouwkundige structuur geen noodzaak voor verblijfsplekken in de openbare ruimte.

Profiel

- Breed vaak symmetrisch opgebouwd profiel, vaak met tweezijdige laanbeplanting, in groene bermen en vrijliggende trottoirs voor de huizen.
- Door de brede en diepe voortuinen en de laanbeplanting oogt het profiel zeer royaal en groen.
- De rijbaan is breed en bestaat meestal uit één type klinkerbestrating (gebakken materiaal op de stuwwal). Parkeervakken of fietsstroken worden niet of zelden maar dan zeer subtiel aangeduid.
- Parkeren gebeurt meestal op eigen erf.
- Verkeersdrempels zijn subtiel aangeduid, verhoogd vlak van drempel zelfde materiaal als rijbaan.

Materialen/inrichtingselementen

- Profielen ogen rustig door slechts een type materiaal toe te passen voor de rijbaan.
- Op de stuwwal rijbaan in gebakken klinkers en trottoirs in 30x30 tegels.
- Vaak oudere monumentale bomen vormen de laanbeplanting.
- Standaard verlichtingsarmaturen.

Aandachtspunten

- Kruispunten zijn zeer stenig (groot oppervlak verhard). Deze kruispunten worden nu vaak ontsierd door betonnen anti-parkeerpaaltjes.
- Historische en landschappelijke gegevens zoals bochten in straten en hellingen in straten behouden.
- Groene beeld behouden, laanbeplanting behouden.
- Bij latere toevoegingen in het profiel kiezen voor zelfde type materialen om rustig beeld profiel te behouden.
- Kies voor te plaatsen hekwerken en /of paaltjes een donkere kleur staal coating (donkergroen/ donkergrijs/zwart).

Wonen in het bos

Kwakkenberg

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Villawijk De Kwakkenberg, gelegen rond een 70 meter hoog plateau, is het dunst bevolkte gebied van Nijmegen.

Aan het begin van de twintigste eeuw was een groot deel van de Kwakkenberg in bezit van de uit Rotterdam afkomstige groothandelaar Joachim van Houweninge, die er in eigen beheer een aantal wegen aanlegde. Van Houweninge mocht van de gemeente echter pas grond voor villabouw verkopen, nadat hij de wegen had overgedragen. Na de overdracht van de wegen aan de gemeente in 1916 werd het terrein ontsloten voor villabouw. De gemeente hoopte hiermee kapitaalkrachten aan te trekken die in de nabijheid van de stad in de natuur wilde wonen.

De Kwakkenberg is een villawijk met een open verkaveling op grote percelen. Gedurende een lange periode zijn er mondesmaat woningen gebouwd in het bos. De wijk vormt de overgang tussen de stedelijke bebouwing van Nijmegen Oost en de stuwwalbossen. Het heeft een bosachtig karakter door laanbeplantingen, bosrelicten en grote tuinen met oude bomen. Door de langzame ontwikkeling is in de wijk een grote diversiteit aan bouwstijlen en bouwperiodes te vinden. De villa's zijn op zich zelf staande objecten met een eigen karakteristiek. Het bos is de binding van de wijk.

In eerste instantie werden er royale kavels ontwikkeld langs de aanwezige veld/boswegen die in de loop der tijd hoofdwegen geworden zijn. Het gaat om kavels van 2000 m² en meer waarop grote vrijstaande villa's gebouwd zijn. De hoofdwegen zijn lange nagenoeg rechte lijnen. In een later stadium zijn hiertussen wegen toegevoegd in een grillig patroon waarlangs wederom op grote kavels riante huizen zijn gebouwd. De bosstructuur loopt van het openbaar gebied over in het privé-gebied. Op de plek van de woning en direct rondom de woning zijn de bomen gekapt. De woningen liggen onderling ver van elkaar af. De rooilijn verspringt, de voortuin is van een royale omvang. De privé-kavels zijn over het algemeen fysiek afgescheiden van de openbare weg. De erfscheiding is groen, wel of niet gecombineerd met een hekwerk en poort. Parkeren vindt op eigen terrein plaats. Het profiel van de wegen bestaat uit een asfaltverharding met afstrooilaag en een brede groen/bruine bosberm, er zijn geen stoepen. In de berm wordt sporadisch geparkeerd.

Stedenbouwkundige structuur

- **Wegenpatroon**, een structuur van een paar oorspronkelijke redelijk rechte lijnen met daartussen een grillig patroon van wegen die in een later stadium zijn aangelegd.
- **Verkaveling**, langs het hierboven beschreven wegenpatroon liggen grote bosrijke kavels van 3000 m² of meer waarop riante woningen gebouwd zijn. Deze woningen liggen op grote afstand

- **Wegprofiel**, kenmerkend is dat er geen trottoirs zijn en dat de wegverharding over loopt in een brede groen/bruine bosberm.
- **Parkeren**, parkeren vindt plaats op eigen erf, sporadisch wordt er in de berm geparkeerd.
- **Erfscheiding**, de privé-kavels zijn d.m.v. bossages/hagen wel of niet in combinatie met hekwerk afgescheiden van de openbare ruimte.
- **Bos**, het bos loopt van openbaar gebied door op de privé-kavels, rondom de woning zijn bomen gekapt. Het bosrijke is de binding van de wijk.

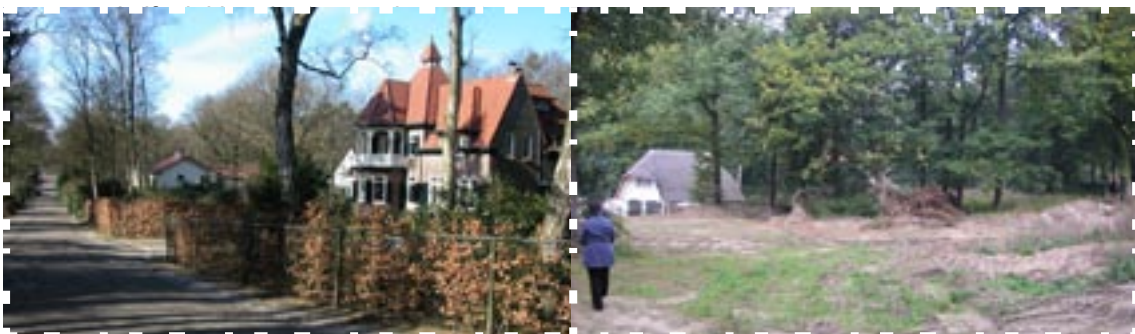
Architectuur

- **Variatie**, er is veel variatie in de architectuur van de afzonderlijke woningen; van landhuis tot strakke moderne vormgeving, van dertiger jaren stijl tot paviljoen, van één laag tot twee lagen tot drie lagen met of zonder kap.
- **Materiaalgebruik**, ook hierin veel variatie; veelal baksteen maar ook stucwerk, hout staal-

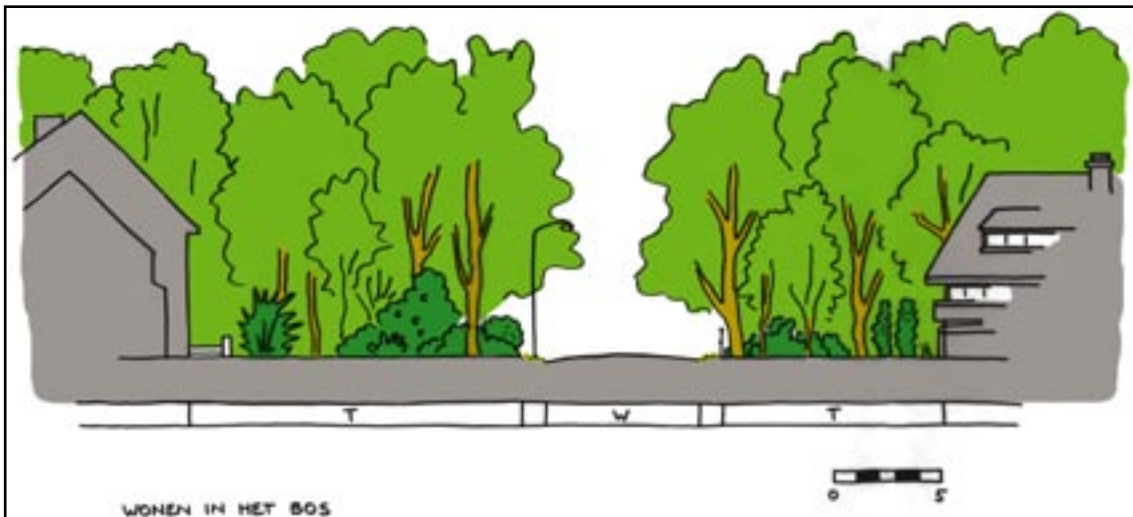
Ruimten/plekken

- Bosrijk hooggelegen gebied met villa's in het bos, de vele bomen bepalen de sfeer van dit gebied.
- Veel hoogteverschillen aanwezig in dit gebied, is zichtbaar in de straat.
- Doordat de villa's op ruime kavels liggen is er in de stedenbouwkundige structuur geen noodzaak

Profiel

- Zeer eenvoudige profielen. Berm soms met laanbeplanting.
- Minimale inrichting met weg in asfalt met afstrooilaag en vaak aan twee kanten een brede groene of grondberm.
- Het ontbreken van trottoirs is opvallend en zorgt voor minder verharding/steen in het straatbeeld.

Materialen/inrichtingselementen

- Asfalt met afstrooilaag.
- Standaard verlichting.
- Aangename beeld van de straten wordt vooral gevormd door het vele groen. Daardoor is er

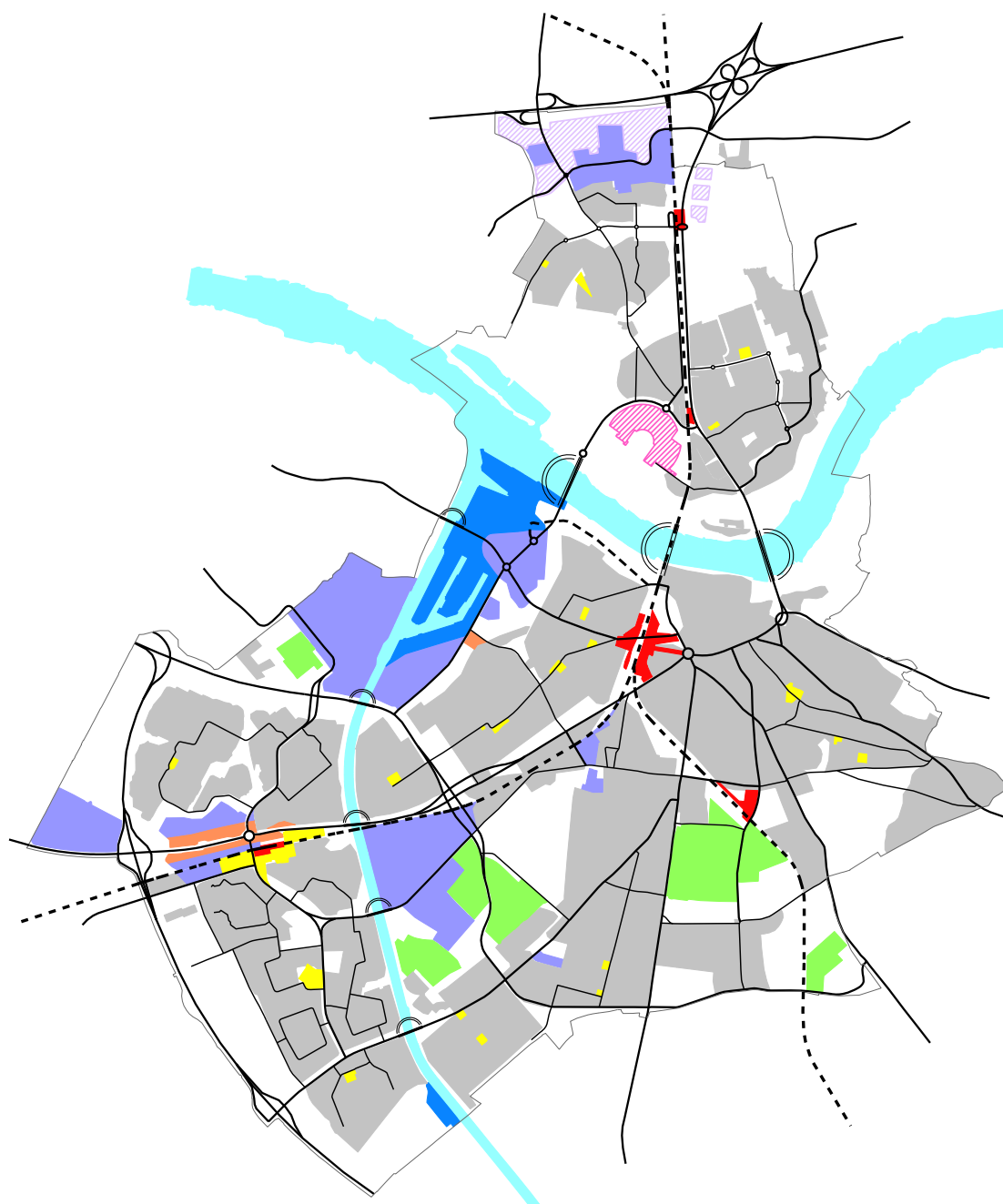

Aandachtspunten

- Behoud boskarakter middels bescherming van de bomen in bermen en op de particuliere gronden.
- Erfscheiding moet passen bij de bossfeer .

4

Karakteristieken Openbare Ruimte Werkgebieden

Legenda

	Kantoren		Bedrijventerreinen
	Instituten in het groen		Industrieterreinen
	Winkelcentra & voorzieningen		
	Stationsgebied		
	Toekomstige werkgebieden/ voorzieningen		
	Toekomstig centrumgebied/ voorzieningen		

In dit hoofdstuk worden de karakteristieken van de openbare ruimte in de verschillende typen werkgebieden in de stad beschreven. Dit hoofdstuk is een kennisdocument en geeft achtergrondinformatie, waardoor begrip ontstaat over de ruimtelijke aspecten en beeldaspecten van de werkgebieden. Deze beschrijvingen sluiten aan op de beschrijvingen en kaarten zoals deze zijn te vinden in de Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit (2004). Ze gaan echter dieper in op de specifieke beeldkwaliteitsaspecten die te maken hebben met de inrichting van de openbare ruimte terwijl de uitwerkingsnota zich meer toespitst op de gebouwde omgeving. Naast de Nota Beeldkwaliteit bestaan er ook diverse Beeldkwaliteitplannen voor specifieke gebieden die in ontwikkeling zijn of ontwikkeld gaan worden die kunnen worden geraadpleegd (bv. Beeldkwaliteitplan Bedrijventerrein Winkelsteeg, Beeldkwaliteitplan Bedrijventerrein Bijsterhuizen).

Er is gekozen voor een eenvoudige en beeldende opzet om snel inzicht te bieden in de aspecten beeldkwaliteit voor de openbare ruimte. Voor specifieke informatie per gebied of straat of advies bij het vertalen van de karakteristieken naar een nieuwe opgave in de openbare ruimte is het echter altijd raadzaam om contact op te nemen met bureau Stedenbouw en Architectuur. (tel. 024-3292478)

Hoe te gebruiken?

Dit hoofdstuk is bedoeld als naslagwerk en informatiebron voor eenieder die te maken heeft met fysieke maatregelen in de openbare ruimte. De beschrijvingen in dit deel vormen geen hard kader en geven nog geen richting aan te maken keuzes. Wel zorgen ze voor een betere bewustwording van de context van de inrichting; ruimtelijke aspecten en beeldkwaliteitsaspecten. Hiermee kunnen inrichtingsvoorstellen beter worden beargumenteerd. Zo kan bijvoorbeeld bewust worden afgeweken van de bestaande karakteristieken bij een bijzondere plek of juist worden aangesloten bij de bestaande karakteristieken bij kleine vervangingsmaatregelen.

Kantoren

Brabantse Poort Energieweg/Wolfskuilseweg

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Begin jaren tachtig van de vorige eeuw groeide de vraag naar kantoorruimte sterk. Waar de kantoren van oudsher op het terrein van de bijbehorende fabriek waren gelegen, ontstond er in deze periode vraag naar goed bereikbare kantoren op (nieuwe) centrale locaties.

Naast de goede bereikbaarheid en zichtbaarheid was het creëren van een representatieve openbare ruimte een belangrijk uitgangspunt bij de vormgeving van deze locaties. Niet alleen het kantoorpand, maar ook de directe omgeving werd gezien als het visitekaartje van het bedrijf.

Het hart van de Brabantse Poort wordt gevormd door het Takenhofplein. Deze rotonde is aan vier zijden bebouwd. De bebouwing volgt de ronding van het plein. Kenmerkend voor de Brabantse Poort is de duidelijke structuur van de openbare ruimte, die te vergelijken is met de heldere opzet van de negentiende-eeuwse stadsuitleg. De weg heeft hier een zorgvuldig ontworpen profiel en een bebouwing die een duidelijke relatie heeft met de hoofdverkeersader.

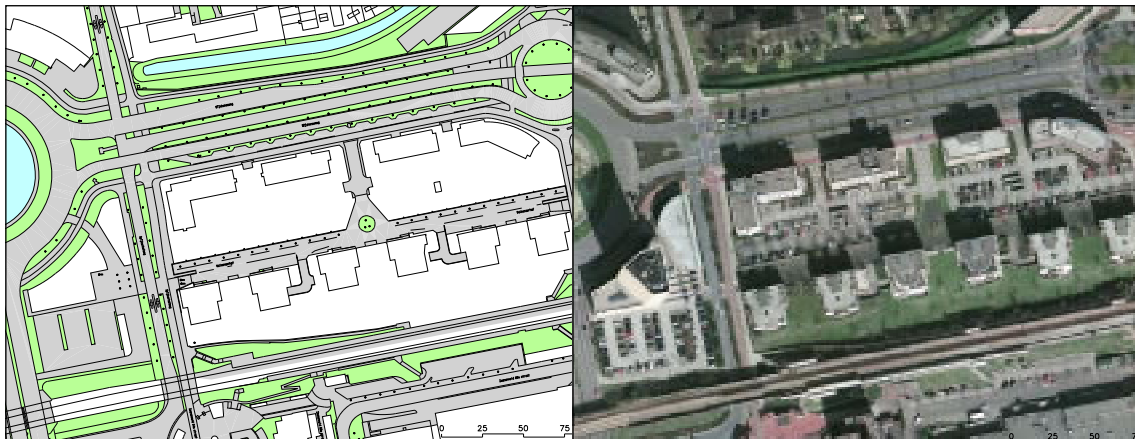
De Brabantse Poort is een inbreidingslocatie tussen de wijken Dukenburg en Lindenholt. De oorspronkelijk grootschalige infrastructuur is ingekrompen waardoor er ruimte vrij kwam om kantoren, een woonboulevard en woningbouw te realiseren. De kantoren zijn langs de Wijchenseweg en rondom de nieuwe rotonde gesitueerd, waardoor ze goed zichtbaar zijn (presentatie en reclame voor het bedrijf). Het gaat om losse bouwblokken van gemiddels 4 tot 6 bouwlagen. De woningbouw ligt achter de kantoorbebouwing nabij het spoor. Aan de rotonde was plaats voor een hoogte-accent van 16 bouwlagen als markering van het gebied. Richting Lindenholt werd eveneens ruimte gereserveerd voor bedrijfsbebouwing.

Op de hoek Energieweg/Wolfskuilseweg ligt een concentratie van kantoren. Naast de bedrijfsbebouwing en grootschalige detailhandel langs de Energieweg, was deze locatie geschikt voor kantoren vanwege een goede bereikbaarheid en de afschermende werking voor het achterliggende woongebied.

Parkeren wordt bij beide locaties over het algemeen aan het zicht onttrokken (achter of gedeeltelijk onder gebouw).

Stedenbouwkundige structuur

- **Ligging aan hoofdweg**, de kantoorbebouwing ligt aan de hoofdweg of rotonde en is daarop georiënteerd, vaak ter afscherming van achterliggende woonbebouwing. Kantoren liggen op een zichtlocatie, vaak op markante plekken in de stad.
- **Losse structuur**, het gaat om vrijstaande zelfstandige gebouwen met een eigen uitstraling, dus geen gesloten wand.

- **Parkeren**, het parkeerterrein is aan het zicht onttrokken, ligt achter of onder het gebouw of onder een dek. De omgeving van de kantoren heeft naar de weg toe een groene uitstraling.

Architectuur

- **Diversiteit**, de architectuur is divers. Ieder gebouw heeft zijn eigen architectonische uitstraling qua materiaal, gevelindeling, kleur enz. Ieder kantoor wil zich naar buiten toe goed presenteren, als visitekaartje.
- **Bouwmassa**, de gebouwen zijn qua bouwmassa op elkaar afgestemd, soms vormen de gebouwen een ensemble. (tegenover woonboulevard)
- **Hoogbouw**, als accent wordt hoogbouw toegepast, als uitzondering op de samenhangende bouwmassa's.
- **Uitstraling**, kantoren hebben een luxe uitstraling, hebben een statige allure; mooi materiaal, veel aandacht voor entreepartij, de inrichting van het terrein met hagen, plantsoenen, hekwerken enz.

Ruimten/plekken

- De terreinen direct grenzend aan de kantoren zijn vaak niet openbaar. Ze bestaan veelal uit parkeerterreinen aan de achterkant en een representatief luxe plein of tuin- of parkachtige inrichting aan de voorzijde van het gebouw bij de hoofdentree.
- De priveterreinen hebben vaak een zeer nette en voorname uitstraling in aansluiting op de materialen en stijl van het gebouw.
- De openbare ruimte grenzend aan de terreinen van de kantoren heeft vaak een voorname en verzorgde uitstraling. Dit zie je terug in de inrichting en materiaalgebruik. (bv. in Brabantse poort: continue brede strak geschoren hagen in bermen van weg. Zwart gecoate armaturen, hekwerken en paaltjes etc)
- De inrichting van de openbare ruimte is de constante in het straatbeeld waar de kantoorgebouwen steeds afwisselend van architectuur zijn. (kantoren willen zich onderscheiden van elkaar)

Profiel

Niet van toepassing; er is geen eenduidig profiel aan te geven, kantoren staan op afzonderlijk ontsloten percelen meestal aan hoofdwegen met een breed en statig karakter en veel verkeer.

Materialen/inrichtingselementen

- Materialen met nette en verzorgde uitstraling
- Geschoren blokhagen en nette (sier)plantsoenen

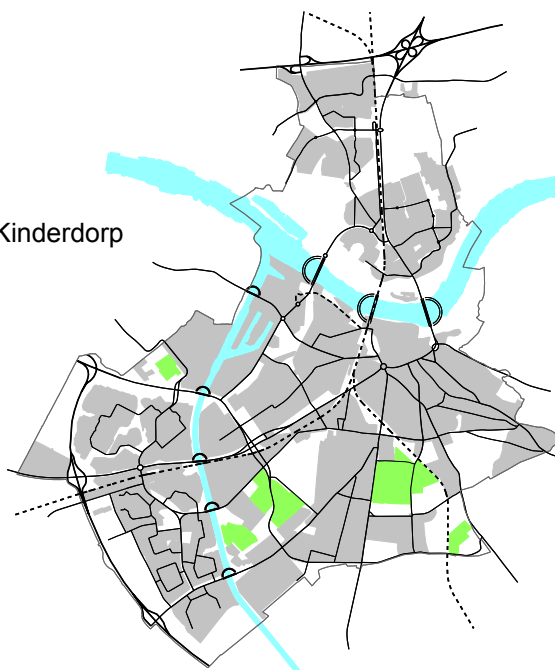

Aandachtspunten

- Parkeren aan achterzijde kantoren beslaat erg veel ruimte, er zou meer aandacht moeten zijn voor het aspect intensief ruimtegebruik.

Instituten in het groen

CWZ Sanadome Heyendaal/UMC/Radboud Kinderdorp
Neerbosch Pompekliniek Winkelsteeg PCN

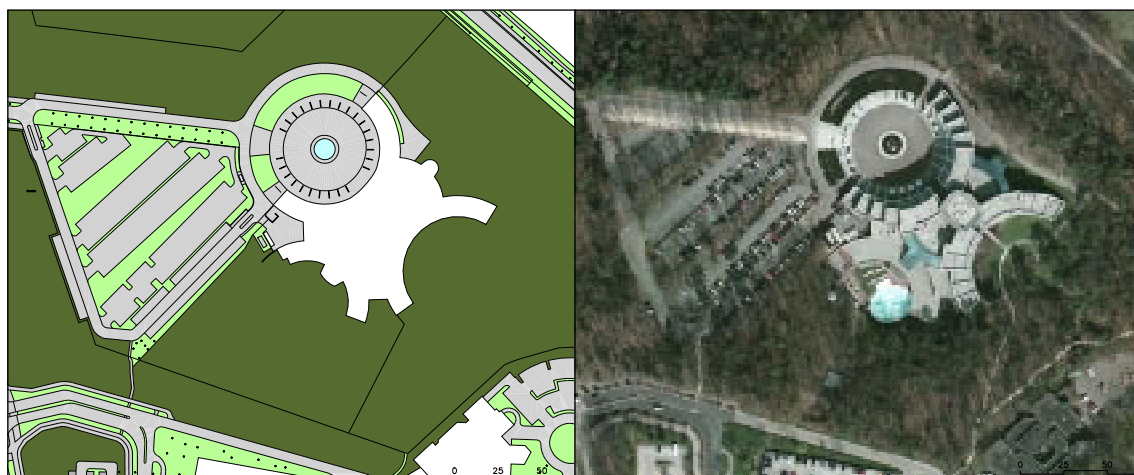

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ontstaanswijze

Deze instituten, veelal in de medische en educatieve sfeer, zijn van oudsher gesitueerd in een groene setting. Een gezonde, rustige groene omgeving werd belangrijk geacht voor de ontwikkeling of herstel van geest en gestel. Vaak was het groen onderdeel of restant van een landgoed. Relicten van het landgoed zijn vaak nog aanwezig zoals bomenlanen of oude gebouwen. De gebouwen staan los en royaal in het groen. De gebouwen en het groen hebben een luxe uitstraling. Het parkeren is half verdiept of achter hagen opgelost. Het materiaal halfverharding komt vaak voor. Er is een combinatie van hoog- en laagbouw. De laagbouw heeft de sfeer van een paviljoen. De gebouwen hebben eenzijdige oriëntatie. Looptroutes op het terrein sluiten aan op routes buiten het terrein. In algemene zin kan gesteld worden dat het groene beeld overheerst. Vaak zijn de terreinen introvert van karakter vanwege de groene omzoming.

Stedenbouwkundige structuur

- **Losse blokken in het groen**, er is sprake van een ruime opzet van laag- en hoogbouwblokken in het groen. De bouwblokken hebben eenzijdige oriëntatie. Het groene beeld overheerst.
- **Cultuurhistorie**, vaak zijn de complexen gelegen op voormalige landgoederen. Relicten zijn duidelijk herkenbaar zoals laanfragmenten, historische bebouwing en relatielijnen tot buiten het terrein.
- **Parkeren**, om het groene beeld te ondersteunen is het parkeren weggewerkt onder een dek of achter hagen of ligt het verdiept.
- **Introverte karakter**, door de groene omzoming zijn de terreinen in zichzelf gekeerd.

Architectuur

- **Diversiteit**, bebouwing is divers van architectonische uitstraling. De laagbouw refereert aan het paviljoen, open met veel glas. De hoogbouw is van alle stijlen afhankelijk van de periode waarin het gebouw gebouwd is. Over het algemeen met een luxe uitstraling.
- **Alzijdigheid**, de gebouwen zijn alzijdig georiënteerd, geen achterkanten of gecamoufleerde achterkant.
- **Architectuurtaal**, de verschijningsvorm kan verschillen qua materiaalgebruik en gevelindeling. Horizontale geleding versus verticale geleding. De gebouwen kunnen individueel verschillend zijn of een aantal gebouwen hebben juist overeenkomsten en vormen een ensemble.

Ruimten/plekken

- De grote veelal groene terreinen direct grenzend aan de instituten zijn niet altijd openbaar maar vaak wel toegankelijk (bv. Pompekliniek, PCN). (Sanadome, CWZ, UMC/Heyendaal, Kinderdorp Neerbosch).
- Soms zijn er nog relictten van het voormalige landgoed aanwezig, zoals hekwerken, lanen, bos, solitaire bomen, houtwallen maar natuurlijk ook bebouwing.
- Het groene karakter domineert, soms bosrijk, soms juist meer coulissenlandschap met grote open groene ruimtes en lanen, karakter van het terrein is soms introvert door de groene omzoming.

Profiel

Niet van toepassing.

Materialen/inrichtingselementen

- Zeer verschillend materiaalgebruik: afhankelijk van type instituut en intensiviteit van het gebruik en de landschappelijke setting. (bv. veel halfverharde voetpaden in bosrijke omgeving, vele verharde loop en fietsroutes en fietsenstallingen bij UMC, hoge hekwerken bij Pompekliniek)
- Veel bomen en gazons.

- Vaak nette uitstraling materialen bij de meer openbare en druk bezochte instituten. (bv. luxe straatmeubilair en verlichtingsarmaturen)

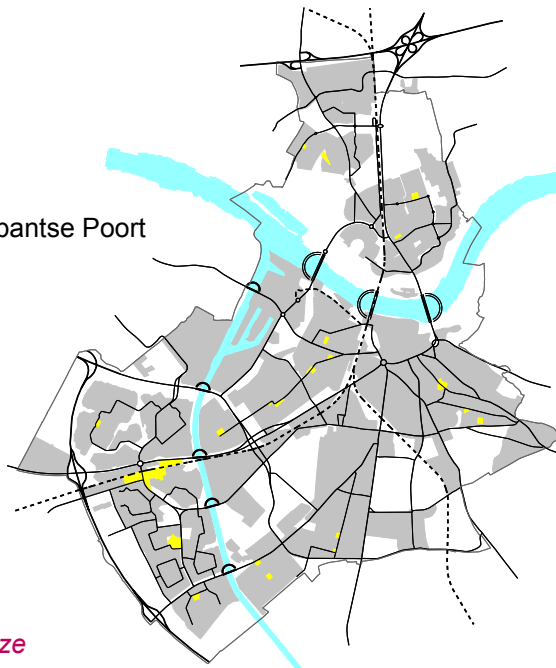
Aandachtspunten

- Soms is het door de vormgeving van de toegangen en erfscheidingen niet duidelijk of een terrein toegankelijk is. De semi-openbare terreinen vormen dan een barrière in de stad.
- Tussen Maas-Waal kanaal en Goffert ontbreken oost-west doorsteken door het bosrijke gebied voor voetgangers-fietsers door de aanwezigheid van grote afgesloten institutenterreinen.
- Grote parkeerterreinen gaan ten koste van het groen.

Winkelcentra en voorzieningen

Oa. Jacobsweg Brakkenstein Molenweg Brabantse Poort
Meijhorst Malvert Weezenhof Leuvenbroek
Neerbossch-Oost Hatert

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

De na-oorlogse stedenbouw is gebaseerd op de filosofie van scheiding van functies. Wonen, werken en voorzieningen werden niet meer door elkaar heen geprojecteerd maar iedere functie kreeg zijn eigen plek: wonen in een groene rustige omgeving, werken op een kantorenpark of bedrijventerrein en winkelcentra en voorzieningen geconcentreerd bij elkaar. Bij de winkelcentra in de buurt werden vaak ook voorzieningen als scholen en wijkcentra gesitueerd. Zo trof de bezoeker alles bij elkaar in de buurt aan (na de kinderen naar school gebracht te hebben even winkelen en/of naar het wijkcentrum). Het winkelcentrum en de voorzieningen vormen het centrum, het hart van de wijk. Het voorzieningencentrum is vaak als een apart gebied herkenbaar. Vanuit de wijk lopen er diverse transportlijnen naar de winkelcentra met voorzieningen zowel voor voetgangers, fietsers en auto's.

De winkelcentra zijn vaak intern gericht met wel of niet overdekte winkelstraten. De buitenkanten hebben over het algemeen een minder positieve uitstraling, het zijn de achterkanten van de winkels waar bevoorradend wordt. Aansluitend zijn grote parkeerterreinen aangelegd. De scholen en de wijkcentra zijn vaak in het groen gelegen en zijn wel extern gericht.

In de vooroorlogse wijken zijn de winkels en voorzieningen meer verspreid over de wijk. Vaak zijn zij gelegen aan doorgaande wegen. Voorbeelden zijn de Heyendaalseweg in Brakkenstein en de Daalseweg in Nijmegen Oost.

Stedenbouwkundige structuur

- **Scheiding van functies**, winkelcentra met voorzieningen liggen geconcentreerd bij elkaar
- **Introverte gebouwen**, de winkels zijn georiënteerd op interne wel of niet overdekte straten, de buitenkant die goed in het zicht ligt heeft een negatieve uitstraling qua beeldkwaliteit (achterkanten met bevoorradingsfunctie).
- **Extroverte gebouwen**, de scholen en wijkcentra hebben een oriëntatie op het openbaar gebied en hebben qua beeldkwaliteit een betere uitstraling.
- **Herkenbaar als apart gebied**, het voorzieningencentrum manifesteert zich als een herkenbaar zelfstandig gebied, soms zelfs geïsoleerd.
- **Parkeerterrein rondom**, het parkeren is op maaiveld op grote terreinen rondom de voorzieningen opgelost.
- **Verspreide ligging**, in de voor-oorlogse wijken zijn de voorzieningen verspreid gelegen, meestal gekoppeld aan de ontsluitingsweg.

Architectuur

- **Diversiteit**, introverte en extroverte gebouwen. De introverte gebouwen met interne straten presenteren zich naar buiten op een minder aantrekkelijke wijze, vaak is sprake van een

achtergevel.

- **Bouwmassa**, de bouwmassa varieert van een solitair gebouw tot een compositie van meerdere gebouwen. Als het winkelcentrum niet gecombineerd is met woningbouw bestaat de bouwmassa vaak uit één laag. Scholen en wijkcentra kunnen uit meerdere lagen bestaan. Gebouwen zijn over het algemeen plat afgedekt.
- **Materiaalgebruik**; wat betreft de winkelcentra: transparant nabij de entrees, voor het overige gesloten gevels van metselwerk met deuren. Schoolgebouwen zijn transparant naar buiten (klaslokalen) meestal in combinatie met metselwerk.
- **Reclamevoering**, naamsaanduiding, bedrijfslogo's e.d. moeten bij voorkeur in samenhang met de architectuur van het gebouw ontworpen worden. De praktijk is anders. Bij nieuwe ontwikkelingen als randvoorwaarde meenemen.

Ruimten/plekken

- De winkelstraten hebben naast een verkeersfunctie ook een verblijfsfunctie voor winkelend publiek. Bij vormgeving is hier rekening mee gehouden.
- Naast de straten vormen (kleine) pleinruimten plekken om te verpozen.
- Direct naast winkelcentra grote parkeerterreinen.
- Veel ruimte voor voetgangers en winkelend publiek, meestal is duidelijk aangegeven waar voetgangerszones zijn en tot waar autoverkeer mag komen.

Profiel

Niet van toepassing.

Materialen/inrichtingselementen

- (Buurt)winkelcentra onderscheiden zich van de omliggende woonwijken door een afwijkende toepassing van materialen en inrichtingselementen.
- Materiaalgebruik verschilt sterk per type winkelcentrum. De introverte winkelcentra hebben vaak

een luxe inrichting door overdekte winkelstraten of binnenpleinen met het nodige straatmeubilair. (banken, afvalbakken)

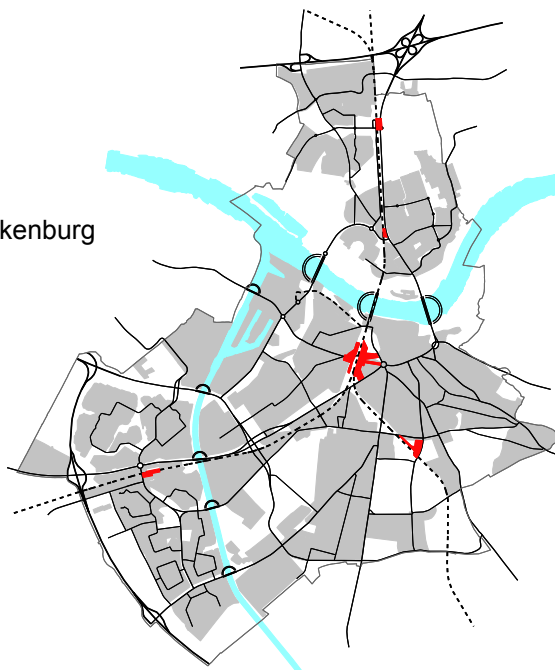
Aandachtspunten

- Het beeld van de openbare ruimte rondom winkelcentra kan al snel als rommelig worden ervaren door de grote parkeerterreinen, laad en los plekken, reclame-uitingen en uitstallingen op straat, afvalinzamelpunten, verzamelcontainers voor afval, stallingen voor winkelwagentjes, antiparkeerpaaltjes, borden ect.
- Gebruik materiaal dat tegen intensief gebruik bestand is.
- Winkelcentra zouden bij voorkeur een alzijdige uitstraling moeten hebben. Aan de uiterlijke verschijningsvorm van het gebouw moet de functie van het gebouw afgelezen kunnen worden. Dat is nu vaak niet het geval bij de oudere introverte gebouwen met interne straten. De bevoorrading moet beter worden opgelost. bij voorkeur binnen muren of intern.
- Een combinatie van winkelcentrum met woningbouw verdient de voorkeur; de bouwmassa neemt toe waardoor de bijzondere positie die het centrum in de wijk inneemt wordt versterkt.

Stationsgebieden

centraal station station Heyendaal station Dukenburg

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Stationsgebieden zijn vandaag de dag een van de belangrijkste entrees van de stad. Werden de meeste oude stations in Nederland buiten het stadcentrum aangelegd, tegenwoordig vormen ze een centrale plek in het stedelijk weefsel en vaak een brandpunt van activiteit. Deze gedachte is de basis bij de vormgeving van stationsgebieden. Het zijn pleinen met grootschalige kantoor- en/ of woonbebouwing eromheen. Het is een knooppunt van openbaar vervoer, eveneens geschikt voor de locatie van scholen/opleidingen. Ook horeca is vaak aanwezig aan of op het plein (kiosk). Hoogbouw wordt niet geschuwd. Bij het Centraal station markeert de stationstoren met klok de plek. Het plein is ingericht met veel ruimte ten behoeve van de reiziger. (buspleinen, bushaltes, fietsenstallingen, voetgangerszones) Verder veel bebording, verwijzen en informatiepanelen. Er is over het algemeen weinig groen en veel verharding. Het stationsgebouw zelf had van oudsher allure maar dat is door verbouwingen en aanpassingen minder geworden. Gesloten mooie overkappingen maken plaats voor luifels. De loketten verdwijnen hoe langer hoe meer, als gevolg van het digitale verkeer. Door de concentratie van grote getale reizigersverkeer is er wel sprake van een toename van commerciële ruimten als winkels en horeca.

De nieuwe stationsgebouwen bij Heyendaal en Dukenburg zijn veel kleiner, zonder loketten en met een bescheiden schuilgelegenheid.

Stedenbouwkundige structuur

- **Stationsplein**, entree van de stad met grootschalige bebouwing, veel verharding en hoofdzakelijk ingericht ten behoeve van de reiziger. Belangrijkste functies aan het plein zijn kantoren, wonen, school en horeca waaronder hotel. Belangrijkste functies op het plein zijn zones voor de bus, fietser en voetganger. Er is veel straatmeubilair aanwezig. Ook zijn er veel borden en informatiepanelen aanwezig. Er is veel verharding en weinig groen.

- **Stationsgebouw**, van oorsprong gebouw met veel allure, maar na herbouw na de oorlog minder prominent gebouw. Herkenningspunt is de hoge toren met klok in de zichtas van de van Schaeck Mathonsingel. Er komt steeds meer commerciële ruimte in het stationsgebouw. Nieuwe stationsgebouwen zijn veel kleiner, sober en doelmatig.

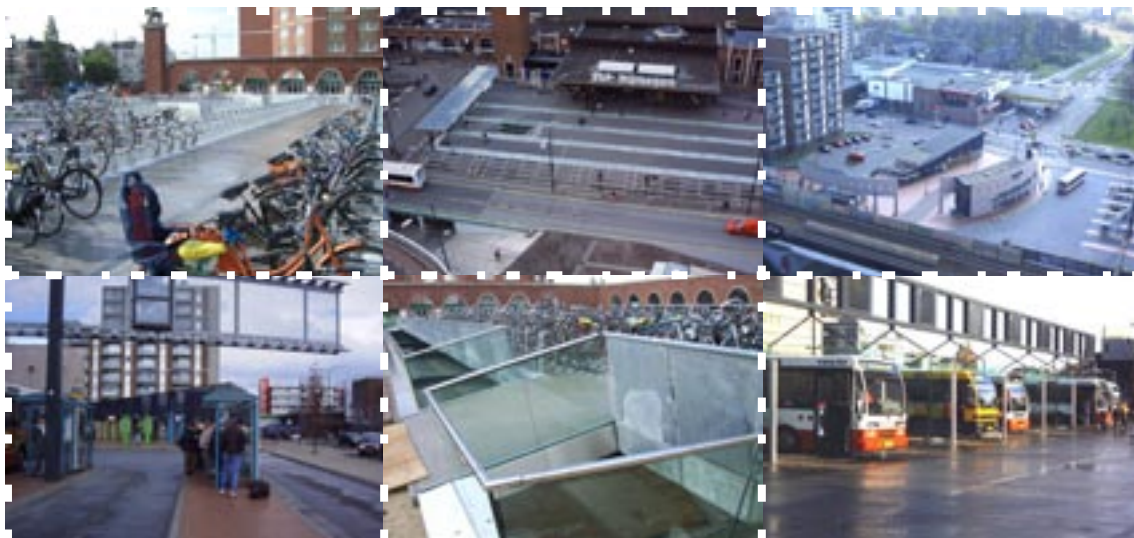
Architectuur

- **Schaal**, de bebouwing is grootschalig, vaak hoogbouw, in een dichte setting, aaneengesloten en/of vrijstaand.
- **Diversiteit**, combinatie van oud- en nieuwbouw, ieder gebouw aan stationsplein heeft haar eigen uitstraling, zeer divers in materiaalgebruik (baksteen, beton, glas en metaal) en in gevelindeling.

Ruimten/plekken

- Karakteristiek zijn de grote ruimtes rondom het centraal station met vaak een groot stationsplein, een busstationsplein en veel infrastructuur (bus, fiets, auto, voetgangers) en fietsenstallingen en overige parkeervoorzieningen. Bij de kleinere stations is dit vaak ook allemaal aanwezig maar duidelijk minder groot.
- De grote ruimte is nodig om de vele stromen reizigers, wachtende reizigers en verschillende typen vervoer allen een plek te geven.
- De pleinen en busstations hebben vaak een markante eigen uitstraling omdat het de entrees van de stad zijn.

Profiel

Niet van toepassing.

Materialen/inrichtingselementen

- Het materiaalgebruik is zeer verschillend als het gaat om verharding en straatmeubilair, voor ieder station wordt vaak een eigen ontwerp voor de openbare ruimte gemaakt met eigen type materiaalgebruik.
- Typerende elementen die bij stations horen zijn wachtruimtes/abri's, grote verlichtingselementen of armaturen, veel borden met verwijzingen voor de reizigers, haltes, veel banken en afvalbakken, trappen, hekwerken, railingen, overkappingen.

Aandachtspunten

- Er is vaak veel verharding en weinig groen aanwezig rondom stations, daardoor wordt de ruimte snel ervaren als groot, leeg en stenig. Meer plek voor groen en bomen is een aandachtspunt.
- De kunst is om in de openbare ruimte duidelijk aan te geven wie waar zijn plek heeft, ook voor ieders veiligheid, zonder dat het een puur functionele karakterloze en kale open ruimte wordt.
- Logische routing en aanduidingen zijn voor de reizigers zeer belangrijk in stationsomgevingen. (en een logische route vermindert het aantal noodzakelijke aanduidingen)

Bedrijventerreinen

Oa. Bijsterhuizen Winkelsteeg Lindenholt
Westkanaalhavens Van Rosenburgweg

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Nijmegen is van oudsher nooit een echte industriestad geweest. Alleen langs de Waal voorbij de Waalhaven was al vroeg bedrijvigheid. De politiek was er meer op gericht van Nijmegen een mooie woonstad te maken. Pas nadat het Maas-Waal kanaal gegraven was ontstond er bedrijvigheid in de omgeving van het kanaal. De oostelijke kanaalhavens met hun zware industrie waren vanaf 1949 operationeel. Later vanaf het eind van de jaren '50 is het bedrijventerrein Winkelsteeg ontwikkeld. Het grootste bedrijf op Winkelsteeg was Philips. Vanaf de jaren '80 hebben zich meerdere bedrijven op Winkelsteeg gevestigd. Ten westen van het kanaal is vanaf de jaren '50 een groot bedrijventerrein ontwikkeld dat grenst aan Weurt. Nog later vanaf de jaren '90 is een groot samenhangend bedrijventerrein in ontwikkeling op Bijsterhuizen op grondgebied van Nijmegen en Wijchen. Bij dit laatste bedrijventerrein is bij de start een beeldkwaliteitplan opgesteld. Bij de invulling van het terrein wordt zodoende op kwaliteit gestuurd, ook als het gaat om de inrichting van de openbare ruimte.

In de stedenbouwkundige structuur van genoemde bedrijventerreinen zijn duidelijke parallellen te trekken. De opzet is helder. De bebouwing ligt aan de voorzijde op een bepaalde afstand van de perceelsgrens, vanaf 10 m. Het gaat om grote en kleinere bedrijfspercelen. De bebouwing bestaat veelal uit platte 'dozen' van diverse afmeting. De representatieve ruimtes als kantoor of kantine zijn in afwijkend materiaal uitgevoerd. Afhankelijk van de functie van het gebouw zijn de gevels open (autobranche) of gesloten. De onbebouwde zone op eigen erf voor de bebouwing is over het algemeen als parkeerterrein ingericht.

De oorspronkelijke structuur is in de loop der jaren aangetast, met name wat betreft de openbare ruimte. Veel terreinen zijn aan een revitaliseringsslag toe. De aandacht voor kwaliteit is de laatste jaren teruggekomen. Voor meerdere terreinen wordt of is een beeldkwaliteitplan opgesteld. (bv. Winkelsteeg)

Stedenbouwkundige structuur

- **Ontsluitingsstructuur**, de bedrijventerreinen hebben een heldere opzet met een rechthoekige of nagenoeg rechthoekige ontsluitingstructuur. De openbare ruimte bestaat uit brede asfaltwegen, wel of niet met langspaarkeerplaatsen en een groenzone. Ter plaatse van de inrit wordt de groenzone onderbroken. De oorspronkelijke laanbeplanting is veelal aangetast.
- **Verkaveling**, aan de ontsluitingswegen liggen over het algemeen grote bedrijfspercelen. De bedrijfsbebouwing bevindt zich op minimaal 10 m afstand van de perceelsgrens. De bebouwing is divers van afmeting. Op de terreinen is veel verharding aanwezig. De bebouwingsdichtheid per perceel is vaak aan de lage kant.
- **Parkeren**, het parkeren in de openbare ruimte, indien aanwezig, is langs de ontsluitingswegen opgelost. Het parkeren vindt hoofdzakelijk op eigen terrein plaats. Het parkeren bij de dockshelters vraagt eveneens veel verharding.

- **Erfscheidingsen**, erfscheidingsen bepalen vaak het beeld vanaf de weg. Het beeld is divers; soms rommelig, vaak verschillend (hek, gaas, haag, geen) maar ook komt het voor dat er juist samenhang aanwezig is door het toepassen van hetzelfde hekwerk in één kleur. (Bijsterhuizen)

Architectuur

- **Schaal**, de omvang van de bedrijfspanden is divers van schaal, vaak gerelateerd aan de omvang van het perceel.
- **Differentiatie**, de meeste bedrijfspanden zijn niet meer en minder dan 'platte dozen' met weinig plasticiteit. Er is te weinig differentiatie. Bijsterhuizen vormt een positieve uitzondering.
- **Materiaalgebruik**, de bedrijfsloodsen bestaan vaak uit geprofileerde of vlakke gevelpanelen. De representatieve ruimten soms uit ander materiaal. (metselwerk, stucwerk)
- **Locatiegebondenheid**, het ontwerp moet specifiek op de locatie ontworpen worden. Er zijn zichtlocaties, ontsluitingsweglocaties en overige locaties. Hoekpercelen vragen om een andere benadering qua ontwerp dan een perceel langs de weg.
- **Leesbaarheid**, aan de buitenkant van het gebouw zou je moeten kunnen aflezen wat er binnen gebeurt, wat de functie van het bedrijf is.
- **Belendende bebouwing**, het ontwerp van een bedrijfspand zou moeten inspelen op de vormgeving van de omliggende bebouwing. Dit is te vaak niet het geval.

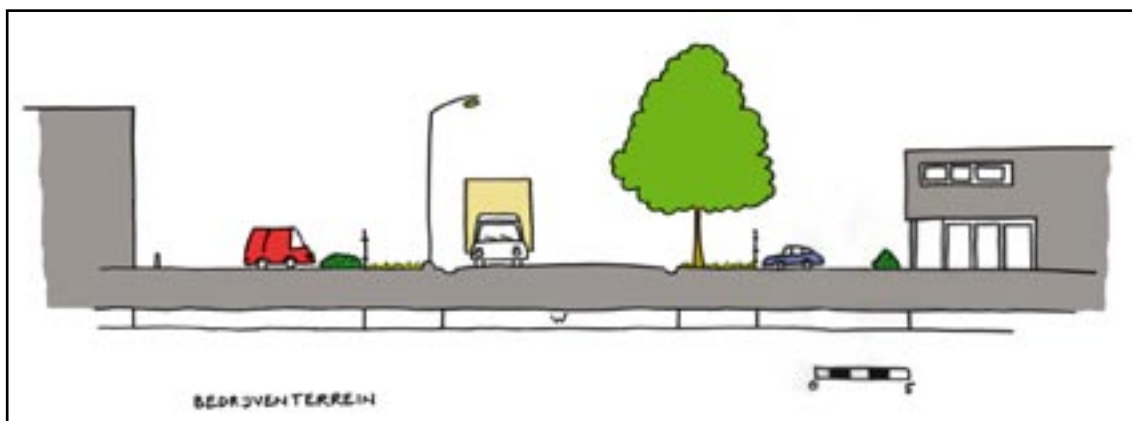
Ruimten/plekken

- Het bedrijventerrein is eenvoudig van structuur en opzet. Naast de wegen en de daaraan liggende bedrijfspercelen zijn er geen bijzondere andere ruimtes of plekken.
- De percelen zijn voorzien van veel verharding ten behoeve van parkeren, draaicirkels van het vrachtverkeer en de bereikbaarheid van de bedrijfsbebouwing en de dockshelters.

Profiel

- Breed profiel met rijweg in asfalt, parkeerstroken langs rijweg komen soms voor, parkeren gebeurt voornamelijk op eigen terrein en veelal aan de kant van de straat.
- Tussen de perceelsgrens en de rijweg ligt vaak een groenzone of groene berm (aan een of twee zijden van het profiel) al dan niet met laanbomen. Deze groenzone wordt onderbroken door brede verharde inritten (vanwege grote draaicirkels vrachtverkeer).
- De oorspronkelijke laanbomenstructuur is op de oudere terreinen vaak onderbroken door de vele brede inritten en slechte groeiomstandigheden.
- Trottoirs ontbreken vaak in het profiel.
- Erfscheidingen bestaan uit een hekwerk, soms uit lage of hoge hagen of laag sierplantsoen. De erfscheidingen bepalen sterk het beeld vanaf de straat. Soms wordt het straatbeeld zeer rommelig door bv. de vele verschillende type hekwerken en hagen naast elkaar.

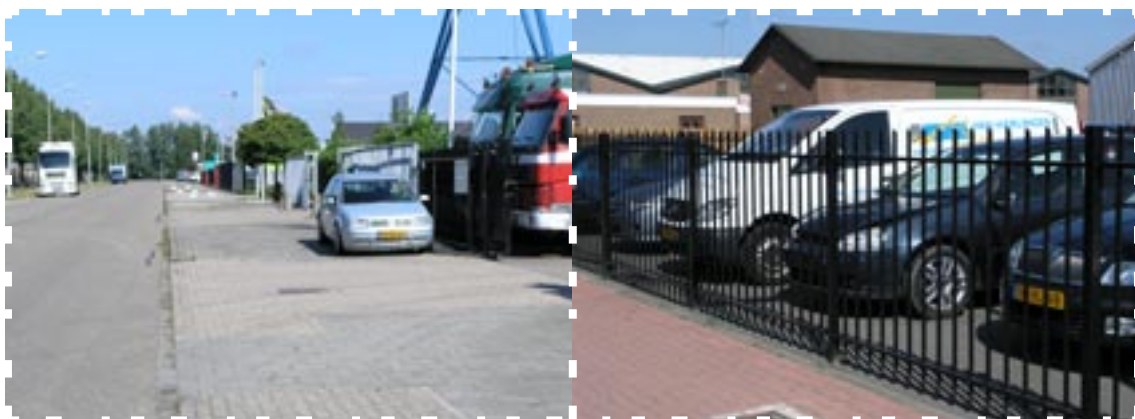
Materialen/inrichtingselementen

- Robuuste materialen tbv grote belastingen vrachtverkeer, asfalt en/of betonklinkerverharding.
- Antiparkeervoorzieningen in groene bermen.
- Veelal standaard materialen, op de nieuwere terreinen meer eigentijdse materialen zoals bv. eigen type verlichtingsarmatuur, eigen type bebording, hekwerken etc. om samenhang en rust te krijgen.

Aandachtspunten

- Onderbroken laanbomenstructuur door brede inritten en vele verharding.
- Bij het bedrijven waar veel bezoekers komen (bv. bouwmarkten) is aandacht gewenst voor de uitstraling en inrichting van de grote parkeerterreinen.
- Bij de wat oudere terreinen is de oorspronkelijke structuur vaak aangetast in de loop der jaren. Dit geldt met name voor de openbare ruimte. Veel terreinen zijn aan een revitaliseringsslag bezig of daaraan toe (Winkelsteeg bezig, NOK bezig/deels klaar, WKS net gerevitaliseerd).
- Door in de Beeldkwaliteitplannen regels op te nemen voor materiaalgebruik, zonering van de profielen, kleur /hoogte en type hekwerken, parkeren op eigen terrein en bebordingen vast te leggen wordt het beeld vanaf de straat veel fraaier en rustiger. (zie bv. beeldkwaliteitplan Winkelsteeg en Bijsterhuizen).
- De meeste bedrijfspanden zijn niet meer en minder dan 'platte dozen' met weinig plasticiteit. Er is te weinig differentiatie, dit is een aandachtspunt voor de toekomst, Bijsterhuizen vormt een positieve uitzondering.

Industrieterreinen

Noord Oostkanaalhavens Waalfront West

Stedenbouwkundig gedachtegoed/ ontstaanswijze

Nijmegen is van oudsher nooit een echte industriestad geweest. Alleen langs de Waal was van oudsher bedrijvigheid aanwezig. De politiek was er meer op gericht van Nijmegen een mooie woonstad te maken. Pas nadat het Maas-Waal kanaal gegraven was rond 1926 ontstond er bedrijvigheid in de omgeving van het kanaal. In de jaren '30 zijn de oostelijke kanaalhavens gegraven waarna het gebied ontwikkeld is tot een industrieterrein. Ook in de zone langs de Waal bij de Waalbandijk ten westen van de Waalhaven is in de eerste helft en in het midden van de vorige eeuw een industrieontwikkeling op gang gekomen. Zowel deze zone langs de Waal als de oostelijke kanaalhavenzone werd vanaf het centraal station door middel van een spoorlijntje ontsloten. Dit spoortje loopt langs de weg.

Het stedenbouwkundig principe is erop gebaseerd dat aan de voorkant de industriepercelen aan een lange weg liggen en dat aan de achterkant het perceel aan het water grenst. Aan- en afvoer van producten kan dus over weg, spoor of water plaatsvinden.

Het gaat om grote percelen met zware industrie en veel opslag. De percelen zijn divers van afmeting, de bebouwing ook. Er is geen eenheid in de erfscheiding, soms ontbreekt de erfscheiding. Er is diversiteit in de uiterlijke verschijningsvorm van de bebouwing. De rooilijn van de bebouwing verspringt. De openbare ruimte is volledig verhard met robuuste materialen. Er zijn geen niveauverschillen tussen stoep, langsparkeren en rijweg. Er is geen groen aanwezig.

Pure functionaliteit in de openbare ruimte voert in het beeld de boventoon. De beeldkwaliteit is hieraan ondergeschikt. Het beeld wordt gedomineerd door de typerende loodsen en grote gebouwen, opslag en -verwerkingsterreinen, grote maten en robuuste materialen. Het gebied ademt een ruige sfeer van een echt "werkgebied".

Toch kan door een simpele ingreep het straatbeeld sterk verbeterd worden zoals gebeurd is op de Nijverheidsweg (zonder het functionele te hinderen): toepassen van donker asfalt, belijning, één type verlichting (blauwe armaturen) en parkeerzonering voor auto's (langsparkeren en parkeerkoffers).

Stedenbouwkundige structuur

- **Lineaire structuur**, tussen langgerekte wegen en langgerekt water zijn grote industriepercelen gesitueerd. Langs de wegen loopt een spoorlijntje.
- **Diversiteit**, de percelen zijn divers van afmeting, de bebouwing eveneens.
- **Rooilijn**, de bebouwing staat in een verspringende rooilijn, rondom de bebouwing is veel opslag en parkeren.
- **Ontsluitingsstructuur**, zowel over de weg, het spoor als over het water kunnen de producten worden aan- of afgevoerd.
- **Openbare ruimte**, deze bestaat uit alleen verharding van robuust materiaal, in het ene geval goed gezoneerd, in het ander geval rommelig.

- **Erf scheiding**, eenheid ontbreekt in het type erf scheiding, soms is er geen erf scheiding.
- **Parkeren**, veel parkeren op eigen erf. In het ene geval is het parkeren goed gestructureerd (langsparkerzone en parkeercoffers), in het andere geval rommelig.

Architectuur

- **Diversiteit**, er is veel verschil zowel qua verschijningsvorm als qua afmeting van de bebouwing. Elk type bedrijf heeft haar eigen architectonische uitstraling.
- **Materiaal**, er bestaat variatie in materiaalgebruik; geprofileerde of vlakke gevelplaat in variabele kleuren en metselwerk in verschillende kleuren.
- **Reclamevoering**, naamsaanduiding, bedrijfslogo's worden te pas en te onpas gebruikt. Er zit geen structuur in.

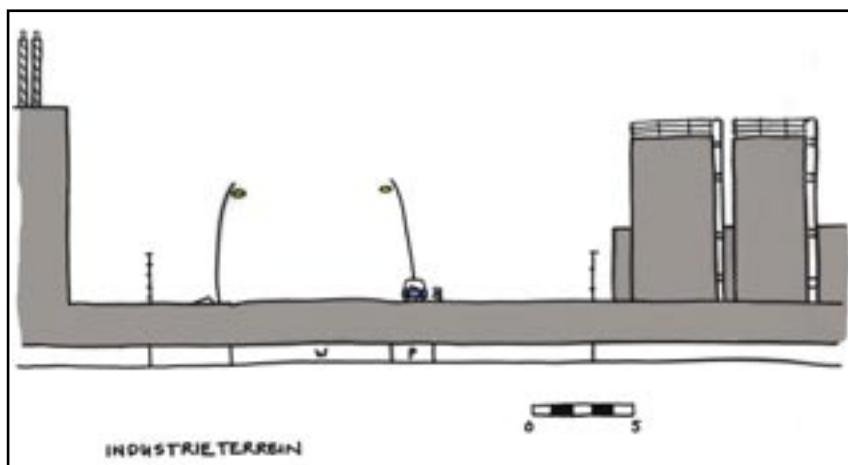
Ruimten / plekken

Niet van toepassing; geen specifieke ruimten/plekken naast de straatprofielen.

Profiel

- Breed profiel, volledig verhard met asfalt.
- Er zijn geen niveauverschillen binnen het profiel tussen trottoir, langsparkeren en rijweg.
- Zeer brede inritten.
- Molgoten zijn ter hoogte van inritten vaak weggewerkt door middel van speciale platte goot-elementen (met soort ondergronds gootje), zodanig dat alles op een niveau ligt (beter voor zwaar verkeer).

Materialen / inrichtingselementen

- De openbare ruimte is volledig verhard met robuuste materialen en elementen, zoals stelconplaten, betonklinkers, asfalt, vangrails.
- Er is (meestal) geen groen aanwezig in het profiel.
- De inrichting leent zich niet voor kleinschalige elementen en kleinschalig groen, juist robuuste en grote materialen passen hier goed.

Aandachtspunten

- Het verdient aanbeveling de Handelsweg op dezelfde manier in te richten als de Nijverheidsweg zodat er eenheid in het beeld ontstaat. (zie nu het verschil in beeld tussen beide straten!)
- Rijweg in donker asfalt maakt al eenheid in beeld van de straat.

5

Karakteristieken Openbare Ruimte Groen- en Watergebieden

In dit hoofdstuk worden de karakteristieken van de openbare ruimte in de verschillende typen groen- en watergebieden in de stad beschreven. Dit hoofdstuk is een kennisdocument en geeft achtergrondinformatie, waardoor begrip ontstaat over de ruimtelijke aspecten en beeldaspecten van de groen- en watergebieden. Deze beschrijvingen sluiten aan op de beschrijvingen en kaarten zoals deze zijn te vinden in de Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit (2004). Ze gaan echter dieper in op de specifieke beeldkwaliteitsaspecten die te maken hebben met de inrichting van de openbare ruimte terwijl de uitwerkingsnota zich meer toespitst op de gebouwde omgeving. Naast de Nota Beeldkwaliteit bestaan er ook diverse Beeldkwaliteitplannen voor specifieke gebieden die in ontwikkeling zijn of ontwikkeld gaan worden die kunnen worden geraadpleegd (bv. Beeldkwaliteitplan Landschapzone, Beeldkwaliteitplan Kinderdorp Neerbosch).

Er is gekozen voor een eenvoudige en beeldende opzet om snel inzicht te bieden in de aspecten beeldkwaliteit voor de openbare ruimte. Voor specifieke informatie per gebied of straat of advies bij het vertalen van de karakteristieken naar een nieuwe opgave in de openbare ruimte is het echter altijd raadzaam om contact op te nemen met bureau Stedenbouw en Architectuur. (tel. 024-3292478)

Hoe te gebruiken?

Dit hoofdstuk is bedoeld als naslagwerk en informatiebron voor eenieder die te maken heeft met fysieke maatregelen in de openbare ruimte. De beschrijvingen in dit deel vormen geen hard kader en geven nog geen richting aan te maken keuzes. Wel zorgen ze voor een betere bewustwording van de context van de inrichting; ruimtelijke aspecten en beeldkwaliteitsaspecten. Hiermee kunnen inrichtingsvoorstellen beter worden beargumenteerd. Zo kan bijvoorbeeld bewust worden afgeweken van de bestaande karakteristieken bij een bijzondere plek of juist worden aangesloten bij de bestaande karakteristieken bij kleine vervangingsmaatregelen.

NB: De hoofdstuk moet nog worden uitgewerkt en zal zeer waarschijnlijk bij de volgende update van dit handboek worden toegevoegd. (Dit wordt gedaan door bureau Stedenbouw in samenwerking met Beleid Openbare Ruimte Groen). Indien u meer informatie wilt over beeldkwaliteitsaspecten van groen- en watergebieden kunt u terecht bij afdeling Openbare Ruimte Beleid- Groen of bureau Stedenbouw en Architectuur.

